

Implemented

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको
विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना

२०७८/०७९ – २०८७/०८८

कार्यपालिका बैठकबाट पारित मिति : २०७९/१०/१८

प्रमाणीकरण मिति : २०७९/१०/२९

तुलसीपुर उप-महानगरपालिका
तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको कार्यालय
लुम्बिनीप्रदेश, नेपाल

तुलसीपुर, दाङ

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९०

विषयसूची

अध्याय: एक	२
पृष्ठभूमि.....	२
अध्याय दुई.....	९
विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था	१०
अध्याय तीन	१९
विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय रणनीतिक कार्ययोजना.....	१९
अध्याय चार	२५
विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाका प्राथमिकता प्राप्त कार्यहरु	२५
अध्याय पाँच	६६
रणनीतिक योजना कार्यान्वयनको लागि वित्तीय व्यवस्था.....	६६
अध्याय छ.....	६७
रणनीतिक कार्य योजनाको कार्यान्वयन	६७
अध्याय सात	६८
अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन	६८
सन्दर्भ सामाग्री	६९

अध्याय:एक

पृष्ठभूमि

१.१ विपद् जोखिमको राष्ट्रिय परिदृष्य

भिरालो र कमजोर भौगोलिक संरचना, चलायमानभौगर्भिक अवस्था,बदलिंदो हावापानी र मानवीयअसावधानीका कारण नेपालप्राकृतिक र गैरप्राकृतिकबहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ। विश्वव्यापी रूपमाभूकम्पीय जोखिमका दृष्टिले नेपाल ११ औं, जलवायु परिवर्तनका जोखिमको दृष्टिले चौथो स्थानमा रहेको (गृह मन्त्रालय २०१५) छ। देशका धेरै जिल्लाहरूमा हरेक वर्ष विभिन्नप्रकारका प्रकोपका घटनाहरू दोहोरिरहने गर्दछन् र ८० प्रतिशतभन्दा बढी जनसंख्या बाढी, पहिरो, हावाहुरी, असिना, आगलागी, भूकम्पतथाहिमतालविस्फोटन जस्ता बहुप्रकोपहरूको जोखिममा रहेका छन्। समग्र विपद्का हिसाबले नेपाल २० औं विपद् संकटासनन राष्ट्रको रूपमासूचीकृत छ (गृह मन्त्रालय २०१७)।

सन् १९७१ देखि २०१५ सम्मको तथ्याङ्कअनुसार विपद्का कारण नेपालमा ४० हजार भन्दा धेरै मानिसको मृत्यु भएको छ। विभिन्नविपद्का कारण प्रतिवर्ष औसतमा ९०० जनाको मृत्यु हुनेगरेको, १ लाख ३२ हजार मानिसहरू प्रभावितहुनेगरेको र ३० हजार घरहरूमाक्षतिहुनेगरेको र सामान्यअवस्थाकुलग्राहस्थउत्पादनको २ प्रतिशतविपद्को कारण नोक्सानीहुने गर्दछ। नेपालमावार्षिक करिब १० हजार सडक दुर्घटना हुने गरेका छन् भने करिब १९०० व्यक्तिको मृत्यु हुने र १३०० मानिसहरू घाइते तथाअङ्गभङ्गहुने परिदृष्य पछिल्लो तथ्याङ्कले देखाएको छ (विपद् जोखिमन्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०)।

भूकम्प, बाढी, पहिरो, आगलागी, हावाहुरी,शीतलहर, महामारी, चट्याङ, डुङ्गा दुर्घटना जस्ता विपद्हरू नेपालमा हरेक वर्ष बारम्बार दोहोरिरहने विपद्हरू हुन्। पछिल्लो समय नेपालमामानव सृजितविपद्का कारण मानवीयक्षति बढिरहेको छ। खासगरी सडक दुर्घटना, महामारी, आगलागी, सर्पदंश जस्ता प्रकोपका कारण मानवीयतथाधनसम्पत्तिकोक्षति बढिरहेको छ। दैनिक १७ वटा सडक दुर्घटना हुने र दैनिक ५ जनाभन्दामानिसको मृत्यु हुने गरेको छ (विपद् जोखिमन्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०)।

हिन्दुकुशहिमालय क्षेत्रका ८ वटा देशहरूमध्ये बहुप्रकोपको जोखिमका कारण हुने मृत्युदरमा नेपालबंगलादेश पछि दोश्रो स्थानमा रहेको छ। यस्तो अवस्थाका कारण पनि यहाँक्षतिको मात्रावृद्धिहुदै गएको छ (इसिमोड २०१९)।

भौगर्भिक रूपमागतिशीलपर्वत श्रृंखला, अस्थिर र अति भिरालो जमिनतथाकमजोर भौगोलिक बनावटका कारण मनसुनको समयमा देशैभरि विभिन्नप्रकारका भौगर्भिक तथाजलवायुजन्यप्रकोपहरू हुने गर्दछन्। करिब ८३ प्रतिशत नेपालहिमालतथा पहाडी भू-भागमा र १७प्रतिशत समतल तराईमा पर्छ। पहाडी भागपहिरो र भू-क्षयको जोखिममा छ भने तराई र चुरे क्षेत्र बाढी, खडेरी, आगलागी र महामारीको जोखिममा छन्। हिमाली क्षेत्रमाहिमपहिरो र हिमतालविस्फोटनको खतरा छ। पुरै नेपाली भू-भाग सक्रियभूकम्पीय क्षेत्रमा पर्ने हुनाले पहाडी र हिमाली क्षेत्रका बस्तीहरू उच्चभूकम्पीय जोखिममा छन्। यीविपद् बाहेक देशमाअन्यमानव सृजितविपद्का घटनाहरू पनिहुने गरेका छन् (विपद् जोखिमन्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०)।

१.२ विपद् जोखिमको प्रादेशिक परिदृष्य

एसियाकै ठूलो उपत्यकादाडउपत्यकातथाशान्तिकाअग्रदुतगौतम बुद्धको जन्मस्थललुम्बिनी,तिलौराकोट र अन्य धेरै बुद्धकालीन ऐतिहासिक र साँस्कृतिक सम्पदाहरु अवस्थित यस प्रदेशमा १२ जिल्लाहरु रहेका छन् । आधाजिल्लाहरु पहाडी क्षेत्रमा छन् भने आधाजिल्लाहरु तराईमा पर्दछन् । जसमध्ये नवलपरासी (बर्दघाट सुस्तापश्चिम), रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके र बर्दिया तराईमा पर्दछन् भने पाल्पा, अर्घाखाँची, गुल्मी, रुकुम(पूर्वी भाग), रोल्पा र प्युठान पहाडी भागमाअवस्थित छन् ।

यस प्रदेशमा ३२ वटा जलाधार प्रणाली रहेका छन् जस अन्तर्गत ४४ वटा नदीखोलाहरु रहेका छन् । यस प्रदेशमा रहेका नदी राप्ती, बबईलगायतनदीहरुमाआएको बाढीका कारण यस प्रदेशकाविभिन्नजिल्लाहरुमा हरेक वर्ष ठूलो परिमाणमा क्षतिभएको छ । त्यसैगरी यस प्रदेशमा ८ वटा उप जलाधार रहेका छन् । यस प्रदेशको सबैभन्दा ठूलो उप जलाधारको रुपमापश्चिम राप्ती ले ३५.५३ प्रतिशत क्षेत्र ओगट्छ । बाणगंगा तिनाउजलाधारले २२.५१ र बबईमानखोलाजलाधार क्षेत्रले १७.०८ प्रतिशत क्षेत्र ओगटेको छ । लुम्बिनीप्रदेश बहुप्रकोपको जोखिममा रहेको छ । खास गरी पहाडी क्षेत्रमाअवस्थितजिल्लाहरु पाल्पा,अर्घाखाँची,गुल्मी,रुकुम(पूर्वी भाग),रोल्पा र प्युठानमा पहिरोको जोखिमसँगै कटान र पटानसँगै खेतीयोग्यजमिन बगरमा परिणत भएको छ भने तराईमाआउने बाढीका कारण कटान र डुबान हुँदा खेतीवालीमात्रनभएर उर्भर भूमि बगरमा परिणत भएका छन् ।(प्रदेश ५ को वस्तुस्थिति विवरण: पृ.१२६)

समग्र लुम्बिनीप्रदेशको विगतको विपद् परिदृष्यलाई नियाल्दा र यहाँविपदले पुर्याएको क्षतिको अवस्थालाई हेर्दा यो प्रदेश बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ । अनुसन्धान र खोजहरुले यो प्रदेश प्राकृतिक र मानवीयप्रकोपका कारण संकटासन्न देखिन्छ । पहिरो, बाढी, आगलागी, रोगको प्रकोप, सडक दुर्घटना, खडेरी, चट्याङ र सुखाखडेरी, हावाहुरी मुख्यप्रकोपहरु हुन्(OPM 2019)। प्रमुख रुपमाजलउत्पन्न, जलवायुजन्य र भौगर्भिक प्रकोपका दृष्टिकोणले संकटासन्न प्रदेशको रुपमा रहेको छ भने अधिकतमउद्योग कलकारखाना सञ्चालनयहीप्रदेशमाभएकोले औद्योगिकतथाप्राविधिकविपद्को पनि जोखिम रहेको छ । बाढी, पहिरो, सडक दुर्घटना, आगलागी, हावाहुरी,असिना, चट्याङ, डुङ्गा दुर्घटना जस्ता प्रकोपहरु वर्षेनी दोहोरिइरहने क्रम निरन्तर रहेकोले पूर्वतयारीकाक्रियाकलापहरुलाई निरन्तरतादिनु आवश्यक छ ।

१.३ दाङजिल्लाको विपद् जोखिमको परिदृष्य

दाङजिल्ला नेपालको लुम्बिनीप्रदेशमाअवस्थित छ । यस जिल्लाको जिल्ला सदरमुकाम घोराहीहो । नेपाल सरकारको स्थानीयपुनर्संरचनानीतिअनुरूप यस जिल्लामाहाल १० वटा स्थानीयतह रहेका छन्, जसमा २ वटा उप-महानगरपालिका, १ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका रहेका छन्।

यस जिल्लामाहालसम्मभूकम्पका कारण कुनै त्यस्तो ठूलो क्षतिव्यहानुँ परेको छैन तर २०७२ साल वैशाख १२ र २९ गतेको विनाशकारी भूकम्पले यस जिल्लाकानिजीतथा सार्वजनिक संरचनाहरुमा दरार पैदा गरी कमजोर पारेको कारण जोखिमको सम्भावनाउच्च नै रहेको छ । Humanitarian Country Team (HCT) Durham Universityले गरेको अध्ययनअनुसार नेपालको मध्यतथा सुदुर पश्चिमभागमाभूकम्पजान सक्ने सम्भावना रहेको र ठूलोमात्रामाजनधनको क्षतिहनुसक्ने अनुमान गरेको छ ।

भूकम्पको जोखिममा नेपाल राष्ट्र नैउच्च जोखिममा रहेको हुनाले दाङजिल्लापनि यस प्रकोपबाट अछुतो नरहन सक्छ । विशेष गरी भूकम्पीय दृष्टिकोणबाट जिल्लाका स्थानीयतहमा रहेका पुरानाविद्यालय, निजीभवनहरु तथाअन्यसार्वजनिक संरचनाहरु कमजोर संरचनाको कारणले जोखिममा रहेका छन् (जिल्लाविपद् पुर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजना २०७७/२०७८ दाङ) ।

दाङजिल्लाभएर बग्ने राप्ती र बबई मुख्यदुई नदी प्रणाली हुन् भने यीअन्तर्गतका ४ दर्जन बढी नदीनालाहरु यीदुई नदीमामिसिने सहायकनदी प्रणालीहरु हुन् । राप्तीनदीमाआउने बाढीले हरेक वर्षमानवीयक्षतितथा सयौं हेक्टर जमिन कटान गर्ने क्रम निरन्तर जारी राखेको छ । २०७१ साउनमाबबई नदी र यस प्रणालीमा मिसिन्आउने नदीहरुमाआएको बाढीले यस जिल्लामा १५ जनाको मृत्यु भयो । ३ जनाअभै बेपत्ता छन् । ३ सय ९८ घर पूर्णरूपमाक्षतिग्रस्त भएका छन् भने २०७४ माबबई नदीमाआएको बाढीका कारण ७जनाको मृत्यु, २ जना घाईते र १ जना बेपत्ताभएको र ३५९ घर पूर्ण क्षति र २८२ घर आंशिक रूपमाक्षतिभएको छ । आगलागीका कारण ६ जनाको मृत्यु भएको छ भने सयौं घर जली नष्ट भएका छन् (जिल्लाविपद् पुर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजना २०७७/२०७८ दाङ) । जिल्लाको बिगत ९ वर्षको तथ्याङ्क हेर्दा जिल्लामाबहुप्रकोपका कारण २४५२ घरधुरीहरु प्रभावित रहेका छन् भने २०७६/०७७मामात्रै ६३२ घरधुरी पूर्णरूपले प्रभावितभएभने ११७जनाको मृत्यु र ७३४ जना घाइते भएका छन् । त्यसैगरी ८वर्षमाभएका सवारी दुर्घटनाको अवस्थालाई हेर्दा दाङमा हरेक वर्ष १३७ वटा सवारी दुर्घटना भईरहेका छन् भने ७१ जनाको मृत्यु भइरहेको छ । सवारी दुर्घटनाका कारण मृत्यु हुनेको संख्यामावृद्धिभएको देखिन्छ । यस्तै हरेक वर्षऔषतमा ३ सय ९ जना दुर्घटनाको कारणले घाईते भएका छन्(जिल्लाविपद् पुर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजना २०७७/२०७८ दाङ) ।

जिल्लाको समग्र वस्तुस्थिति हेर्दा दाङजिल्ला बाढी र पहिरो जस्ता जलउत्पन्नप्रकोपको जोखिममा रहेको छ । मानवीयक्षतिकाहिसावले भने दोश्रो ठूलो प्रकोपको रूपमा सडक दुर्घटना रहेको छ । त्यसैगरी आगलागी, हावाहुरी, चट्याङ, असिन्ना,महामारी जस्ता प्रकोपले पनि समय समयमाक्षतिपुर्याउने गरेको छ । जिल्लाकाअधिकांश ग्रामीण बस्तीहरुमा काँचो इट्टा र माटोले जोडिएका घरहरु भूकम्पीय दृष्टिकोणले संकटासन्न रहेका छन् भने अधिक वर्षाको कारण यस्ता घरहरु भासिने र चर्किने समस्यापनि तैतिकै रहेको छ ।

१.४ विपद् जोखिमको स्थानीयअवस्था:

दाङजिल्लाका १० स्थानीयतहमध्ये यो उप-महानगरपालिका एक महत्वपूर्ण स्थानीयतहको रूपमा रहेको छ । तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाअधिकांशभूभाग समथर जमीनतथा केही क्षेत्र पहाडी भूभागको रूपमा रहेको छ । महाभारत पहाड र चुरेको बीचमा रहेको दाङउपत्यकाको मध्यभागमा रहेको यस उप-महानगरपालिकामाप्रशस्त खेतीयोग्यजमिन, सुन्दर बस्तीहरु,विभिन्नबजार केन्द्रहरु, खोलानाला, वनजंगलले ढाकिएको क्षेत्र रहेको छ ।

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाविपद्को दृष्टिकोणले संकटासन्न रहेको छ । खासगरी बबई र यसका सहायकखोला र खहरेहरुले वर्षेनीपुर्याउने क्षतिकाआधारमा यस उप-महानगरपालिकाभित्र सबैभन्दा बढी क्षति बाढीकै कारण हुने देखिएको छ । त्यसैगरी सडक दुर्घटना उप -महानगरपालिकामामानवीयक्षतिपुर्याउने दोश्रो ठूलो प्रकोप हो भने तेश्रोमापहिरो रहेको छ । तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाका केही वडाहरु चुरे र महाभारतपर्वतसँग समेत जोडिएका छन्ती वडाहरुमा वर्षातको समयमाआउने मुसलधारे वर्षासँगै पहिरो खस्ने र माथिल्लो क्षेत्र कटान तथातल्लो क्षेत्र पटान गर्ने समस्या रहेको छ । महानगरको पहाडी क्षेत्रको भीरालो

धरातल, नाङ्गो र फुस्रो माटो तथाहिउँदमाखनिएकामोटर बाटोको कारण जमिनकमजोर भई पहिरोका घटनाहरुमा वृद्धिभएको छ । तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामा पटक पटक दोहोरिरइरहने प्रकोप आगलागीपनिहो र यसका कारण समयसमयमाधनजनको क्षतिहुने गरेको देखिन्छ तथापिहाल उप-महानगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रका खरका छानो विस्थापित गर्ने नीतिलिएका कारण पछिल्लो समयमाआगलागीको जोखिमन्यूनीकरण हुँदै गएको भएतापनिविद्युतिय दुर्घटनाका कारणलाग्ने आगलागीले खासगरी बजार क्षेत्रमादुःखदिने गरेको छ ।

तुलसीपुर उपमहानगरपालिका जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजना २०७८ को बहुप्रकोपिय जोखिमको आधारमा ठाँटि गाँउ, बाह्रमौजा,हरैबास,किमुगैरा आदि बस्तीहरु उच्च जोखिममा रहेको देखिन्छ । बहुप्रकोपिय जोखिममा पर्ने विभिन्न बस्ती तलको तालिकामाउल्लेख गरिएको छ ।

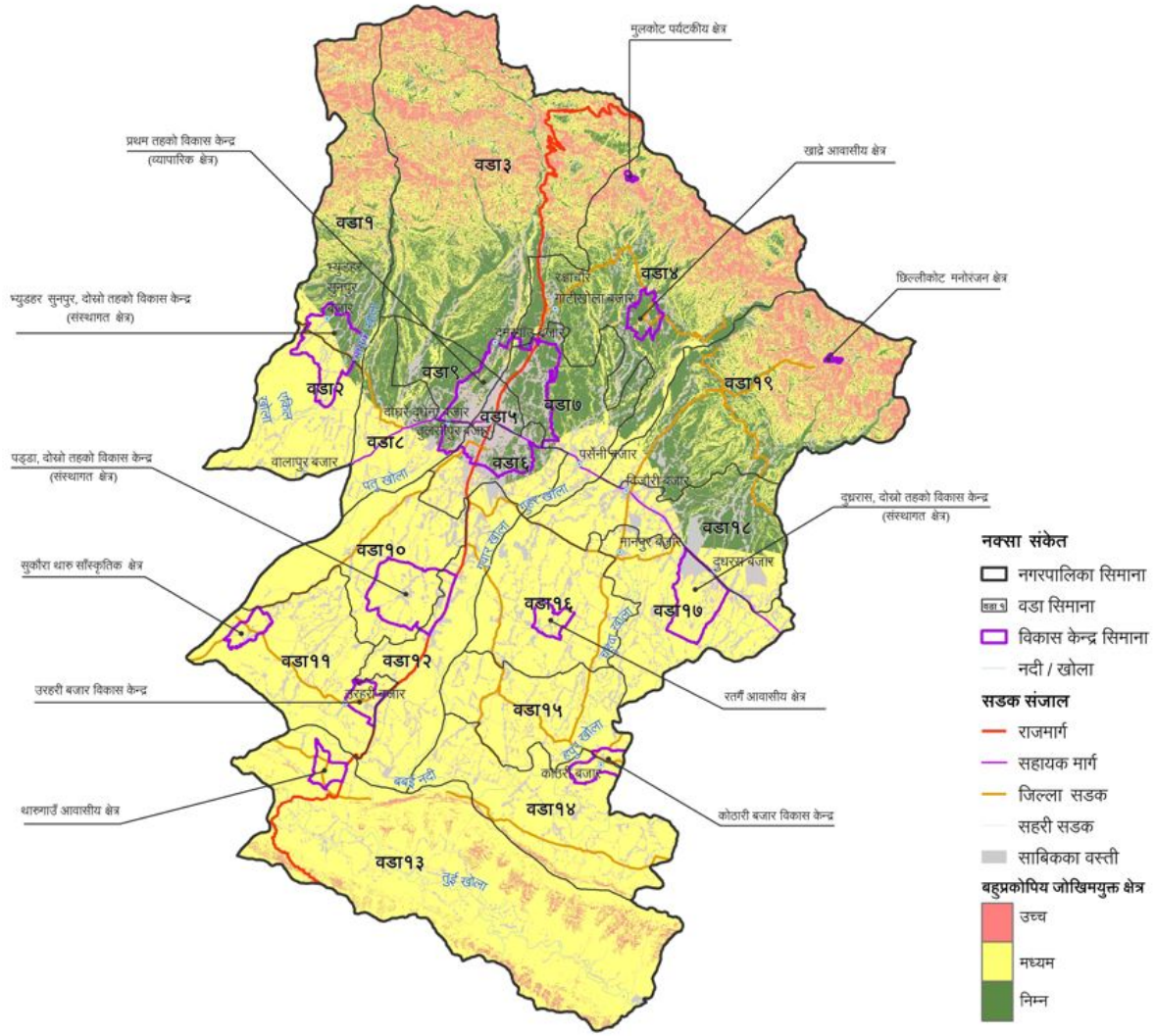
वडा	न्यून	मध्यम	उच्च
१	अभिधारा, बयलडाँडा, बयाले, भमके, छोटे, घोरबन्डा, हापुरकोट, कुमालगाँउ, सुनपुर, तिनमुरे	अभिधारा, अजिमारा, बयाले, चुरेघन्टी, दमार गाँउ, धानबास,धारापानी, गैरी सिउर, गैरी सिउरे, काफलठुना, कुमालगाँउ, माभुगाँउ, रानीटाकुरा, सल्यान डाँडा, सिस्नेरी रानी टाकुरा, सुनपुर	ठाँटि गाँउ
२	बल्ले, बराहखाली, भट्टे, भ्युडहर, विसमुरे, बोरागाँउ, बुदुने, चुलेसे, दमार गाँउ, गहते, कल्ले, पन्नरपुर, राम्री, रानागाँउ, शिवपुर, सिद्धारा, सिस्नेरी, थापापानी, टुनापानी	बालापुर, धनुज, गनार, घोरबन्डा, खैरीपुर, कुइरेपानी, कुमालगढी, मचोट, माल्टी टोल, मानिकपुर, नन्द्रागाँउ, नयाँ बस्ती, पहलुवा, पोटली, सुनपुर, सुन्डवरी, सुन्डवरी	
३		अम्वास,असारकोट, चिसापानी, कोल माईन, डाँडाखुटी, गोकूलडाँडा, गोथेरी, गोटी खोलागाँउ, कालामारे, खमारी, लाहुरेचौर, नाउला, पहरेखोलागाँउ, पैयु खोरे, राम्री, साजबास, ठूला सन्मा, उत्तर कल्ले,	
४	भेडीखोर, भ्युडहर, छोटी दमार,डाबर गाँउ, घोरनेटी,हलवार, जुम्ले टाकुरा, खाद्रे, खर्क खोला, खुमखानी,	बागे खोलागाँउ, ढाबमागे टोल, गहतेरा, हात्तीलोटे, लाकुरीडाँडा, पहाडी वनहरी, पटेरी, रातापहरा, सिमलखुटी	बागे खोलागाँउ, ढाबमागे टोल, गहतेरा, हात्तीलोटे, लाकुरीडाँडा, पहाडी वनहरी,

	लामीदमार, मजुवा, मुलकोट, नयाँ बस्ती, रक्षाचौर, सुनौलीपुर, तमाखे, थारु वनरी, ठूलचौर वनहरी		पटेरी, रातापहरा, सिमलखुटी
५	वि.पि. चोक, विरेन्द्रचोक,		
६	वनकट्टा, वरुवागाँउ, गाईडहर, हात्तिखौवा, राजापुर	डुम्री गाँउ,गोलौरा, गोठली गाँउ, मोतीपुर, रजौरा, उत्तर कपडादेवी	
७	बाहुनवनहरी, बोगटी, दक्षिण घुसुरी, डाँडापातु, गैरापातु, गणेशपुर, भुमरे, खर्चवा, मोतीपुर, नवलपुर, नयाँगाँउ, श्रीगै, तमाखे, उत्तर घुसुरी	वम्नई, बुढा गाँउ, बुढा गाँउ, जितपुर, मफिला, मटेरा, पर्सेनी, राजापुर, थापावनहरी	
८	अमृतपुर, अस्वारा, दोघरे, कटकुईया, सुनवर्सा,	अस्वारा, बाटोलपुर, बुटन्या, मालभुङ्ग, नयाँ बस्ती, टिकरी,	
९	दुधेना, राउटे चौर, सल्लीवन, शिवपुर, थर्पु डाँडा	बेलुवा	
१०	वनगै, वनगाँउ, चैलाही, गोलौरी, गौरी गाँउ, भुग्रावा, मनै डाँडा, नयाँगाँउ, पड्डा, पड्डाकट्टी, राई खलियान		
११		बेलगनार, बेल्टाकुरा, चपुवा डाँडा, गरकटुवा, घोडा डवरा, हसनापुर, हस्नापुर, जसपुर,भुमरिया, कर्मटिया, कटाहा, मोतीपुर, नवलपुर, पिरगाँउ,सुकौरा, उरहरी	
१२		दक्षिण कपडादेवी, हरिपौरा, हरिपौरी, हेम नगर, हेमनगर गरगरुवा, हेम नगर, कचिला, ,क्वागी, रभेना, रभेनी, शितलपुर, टरीगै, टरी गाँउ, तुल्सीपुर हवाईमार्ग,	
१३		अम्वापुर, अमील्टारी, आमखोली, बखरिया, बाखे, बराहखुटी, बराखुटी, भितावाङ्ग, बुटकेसाल, चोरवांकी, ढकना,	

		ढफ्कालेचौर, धारिचौर टोला, गाईखुटी, गिधनिया, काफलटोके, कोटल्या चौर, मजघटुवा, मन्नामे, पनालिबोट, पेदेटोला, रामपुर, रनीयापुर, साँजखुटी, सिमलखुटी, थारुगाँउ, टिकुली गाँउ	
१४		अकमी, बोगटी, भोजपुर, चपके, धुपधानी, दङ्गदङ्गे, गोठुवा, जनकपुर, जितपुर, करंगा, खर्कपुर, खौसापुर, लुहा डवरा, मटेरा, पहली, पन्डनपुर,	
१५		चपरिया गनार, दक्षिण कुरहरिया, दक्षिण मलवार, धम्कापुर, डोङ्गही, डुरुवा,गब्दहवा, हरिपौरी गनार, कञ्जवार, खैरेनी, कोठारी, लाम्दरुवा, मनोहरपुर, मुरुस्वा, पहेलपार, पार गनार, पटखौली, सरैया, टेङ्गनीगनार, उत्तर मलवार,	
१६		वैजापुर, भितुरे, दक्षिण भेलाही, डोक्रेना, डोक्रेनी, गणेशपुर, जहदागाँउ, जमुनी,खलुवालहलौरा, कुराहा, लखनपुर, लालपुर, माभगाँउ, फच्छल्वा, रतगै, रावतगाँउ, साईपुर, सजनेवा, टिक्रा लहलौरा, उत्तर भेलाही, उत्तर कुरहरिया	
१७		वघौसी, वनकट्टा, क्याम्पस, दक्षिण जमिरा, धार गजेरी, ढोलपुर, भिन्नौ, जिनुवागाँउ, मभगै, मज्जौ, मङ्गी, मानपुर, निमुवा, पेरनी, स्टेडियम, उत्तर जमिरा	
१८	अक्कासी, छचुरी, छन्चुरी, डौडारा,	वकुलाही, बालुवा, बांसडवरा,	

	दोधरे, धरमपुर, दुधरास, हात्तिखाल, मानिकपुर, सातकुले टोल, स्यानीदमार	बेलभुन्डी, भरतपुर, बिजौरी, डाँडा गाँउ, दुधरास, हासपुर्वा, हेमन्तपुर, खोलि गाँउ, मैरवा, मालबिजौरी, नयाँ बस्ती, स्यानीगाँउ, स्यानीदमार,	
१९	बहिरी संक्राम, वांसगढी, भेडीखोर, भित्रि संक्राम, चिल्लीकोट, गनाउने खोलागाँउ, काशीपुर, खरखरे, कुटेचौर, पकरे, पथरपुर, रनीयापुर, सिरचौर, स्यालपानीगाँउ, थानगाँउ	वगलेपानी, वांसगढी, भित्रि संक्राम, विहिरी संक्राम, क्याम्पस, छिल्लीकोट, दोधरिया, गनाउने खोलागाँउ, हाडिमे, काशीपुर, कुटेचौर, पैया टाकुरा, पथरपुर, पिपलडाँडा, सिमलतारा	सिरचौर खुटी, गुरखोलागाँउ

बहु-प्रकोपिय जोखिमक्षेत्र

अध्यायदुई

विपद् जोखिमन्यूनीकरण सम्बन्धीकानुनीतथानीतिगतव्यवस्था

२.१ अन्तर्राष्ट्रिय कार्यढाँचा तथा रणनीतिहरु :

विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि सेण्डाई कार्यढाँचा सन् २०१५ – २०३०

जापानको सेण्डाईमासन् २०१५ मार्चमा सम्पन्नभएको तेश्रो विपद् जोखिमन्यूनीकरण सम्बन्धी सम्मेलनले विश्वमाविपद्का कारणबाट हुने मानवीय, भौतिक र आर्थिक क्षतिलाई उल्लेखनीयकमील्याउने उद्देश्यका साथविपद् जोखिमन्यूनीकरणका साथविपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि सेण्डाई कार्यढाँचा (२०१५ – २०३०) पारित गर्यो । सेण्डाई कार्यढाँचाले विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिनिर्धारण गरेका विश्वव्यापी सातवटा लक्ष्यहरुमाविश्वव्यापी रुपमा विपद्बाट हुने मृत्युदर उल्लेख्य रुपमाकम गर्ने, विपद्बाट प्रभावितहुने जनसंख्याउल्लेख्य रुपमाकम गर्ने, विपद्को कारणबाट हुने आर्थिक क्षतिउल्लेख्य रुपमा घटाउने, विपद्बाट हुने संवेदनशीलपूर्वाधारको नोक्षानी घटाउने, विपद् जोखिमन्यूनीकरण राष्ट्रिय तथा स्थानीय रणनीति भएका देशहरुको संख्या बढाउने र बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली र विपद् जोखिम सम्बन्धीसूचनाको पहुँच र उपलब्धता बढाउने रहेका छन् । उपरोक्तलक्ष्यहासिल गर्नका लागिउक्त सम्मेलनले चारवटा प्राथमिकताहरु निर्धारण गरेको छ । विपद् सम्बन्धीबुझाई,विपद् जोखिमन्यूनीकरणलागि सबलीकृत विपद् जोखिम सुशासन, विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा लगानी प्रवृद्धन गर्ने र पुर्नस्थापना र पुननिर्माणका क्रियाकलापहरुमाअभ्र राम्रो अभ्रबलियो अवधारणा सहितविपद् पूर्वतयारी सेण्डाई कार्यढाँचाले निर्धारण गरेका प्राथमिकताहरु हुन् ।

पेरिस सम्मौता २०१५

डिसेम्बर २०१५ माफ्रान्सको पेरिसमापक्ष राष्ट्रहरुको २१ औँ सम्मेलन सम्पन्नभयो । यस सम्मेलनले दिगो विकास तथागरिबीनिवारण गर्ने प्रयासकासन्दर्भमाजलवायु परिवर्तनका जोखिमलाई घटाउन विश्वव्यापीउपायहरु प्रस्तुतगर्यो । यसै सम्मेलनलाई पेरिस सम्मौताकानामले चिनिन्छ । जलवायु परिवर्तनको जोखिमतथा यसबाट उत्पन्न असरहरुलाई उल्लेख्यरुपले न्यूनीकरण गर्ने कुरालाई आत्मसाथगर्दै विश्वव्यापीऔषततापक्रममाहुने वृद्धिलाई पूर्व औद्योगिकतहभन्दाथि १.५ डिग्री सेल्सीयसमा सीमित राख्नप्रयास गर्ने, खाद्यउत्पादनमाकमीहुनदिने गरी जलवायु परिवर्तनकाप्रतिकुलप्रभावहरुलाई अनुकुल गर्ने क्षमताविस्तार गर्ने र न्युन हरितगृह ग्याँस उत्सर्जन तथाजलवायु अनुकुलनविकासमुलककार्यप्रणाली अनुरुपलगानी गर्ने उद्देश्य लिएको पेरिस सम्मौताले जलवायु परिवर्तनका कारण हुनसक्ने क्षतितथा नोक्षानीलाई सम्बोधनगर्दै यसको न्यूनीकरणका लागिपर्वसूचना प्रणाली, आपत्कालीनप्रतिकार्य र जोखिम हिस्सेदारीमा सहकार्य गर्दै जलवायुजन्य जोखिमन्यूनीकरणका विषयवस्तुलाई प्राथकितामा राखेको छ ।

दिगो विकास लक्ष्यसन् २०१५-२०३०

सन् २०१५ सेप्टेम्बरमा संयुक्त राष्ट्रसंघका १९३ सदस्य राष्ट्रहरूले सन् २०३० सम्मकालागिदिगो विकास लक्ष्यहरू पारित गरेका छन् । संयुक्त राष्ट्रसंघले सन् २०३० सम्ममाविश्वलाई रुपान्तरण गर्नका लागिदिगो विकास लक्ष्य २०३० अगाडि ल्याएको हो जुनदिगो विकासकातीनआधारभुतआयामहरू आर्थिक विकास, सामाजिक समानता र वातावरणीय सन्तुलनमाआधारित छन् । पृथ्वी,मानव,समृद्धि,शान्ति र साभेदारीहरूलाई दिगो विकास प्राप्तीकालागिआधार स्तम्भमानेको छ । दिगो विकास लक्ष्य २०१५-२०३० उत्थानशीलविकासकालागिविपद् जोखिमन्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनकाविषयलाई विकास लक्ष्यमा समावेशगरिएको दस्तावेज हो । दिगो विकास लक्ष्यमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणको सवालविभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धितलक्ष्यहरूमा समावेश भएका छन् । दिगो विकासका १७लक्ष्यहरूमध्ये १० वटा र ६९ वटा प्रमुख सूचकमध्ये २५ वटा सूचकहरू विपद् जोखिमन्यूनीकरण र उत्थानशीलतासँग सम्बन्धित छन् । दिगो विकास लक्ष्यले जोखिमकाअर्न्तनिहित कारणहरूलाई क्षेत्रगत र नियमितविकास प्रयास मार्फत सम्बोधन गरेर जोखिम सुसूचीतविकास र उत्थानशीलभविष्यको सुनिश्चिततागर्दछ भने सेण्डाई कार्यढाँचाले अघि सारेका सातवटा लक्ष्यले विश्वव्यापीलक्ष्यमार्फत विपद्बाट हुने मानवीय,आर्थिक र पूर्वाधारको क्षतितथा नोक्षानीलाई घटाउंदै विकासको दिगोपनालाई सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्दछ ।

नयाँशहरी एजेण्डा २०१६

सन् २०१६ को अक्टोबरमाआवास तथादिगो शहरी विकासकालागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय सम्मेलनमाअवलम्बनगरिएको नयाँशहरी एजेण्डाले पनिविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनअपनाउने र कार्यान्वयन गर्ने, सङ्कटको अवस्थाकम गर्ने, प्राकृतिकतथामानवसिर्जित प्रकोपमाउत्थानशीलताएवं प्रतिकार्य क्षमतानिर्माण गर्ने र जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथाअनुकुलनलाई बढावा दिने शहरहरूको परिकल्पना गरेको छ ।

मानवीयताकालागि एजेण्डा २०१६

सन् २०१६ टर्कीको स्तानबुलमाभएको विश्वमानवीयतासम्बन्धी सम्मेलनले पाँचवटा प्रमुखदायित्वसहितमानवीयताकालागि एजेण्डा पारित गर्यो । यस एजेण्डाले मानवीय सहायताकालागिगरिने कार्य र विकास कार्यलाई जोड्ने नयाँमार्ग प्रसस्त गरेको छ । यस एजेण्डामा उल्लेख गरिएका पाँचवटा प्रमुखदायित्वमध्ये मानवीयताकालागिलगानी र कोही पछि नहोस्रहेका छन् । यसले मानवीय सहायताकालागिकाम गर्ने स्थानीय संस्था र प्रणालीलाई बलियो बनाउन जोड दिएको छ ।

२.२ विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापनकालागि राष्ट्रिय कानूननीतितथाकार्ययोजना

नेपालको संविधान २०७२

नेपालको संविधानले विपद् व्यवस्थापनलाई राज्यको दायित्वको रुपमा संवैधानिक रुपले नै परिभाषित गरेको छ । संविधानमा राज्यकानीतिहरू अन्तर्गत जलउत्पन्नप्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्न पूर्वसूचना, तयारी,उद्धार राहतएवं पुनर्स्थापना गर्ने उल्लेख गरेको छ ।

संविधानको अनुसूची ८ ले स्थानीयतहको एकलअधिकारको सूचीका २२ बुँदामध्ये एउटा बुँदामाविपद् व्यवस्थापन रहेको छ । अनुसूची ९ मा संघ,प्रदेश र स्थानीयतहको अधिकारको साभासूचीमाविपद् व्यवस्थापनलाई राखिएको छ । यसरी नेपालको वर्तमान संविधानले विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धितविषयलाई तीनवटै तहको साभाअधिकार क्षेत्रको रूपमा परिभाषित गरेको छ ।

विपद् जोखिमन्यूनीकरणनीति २०७५

विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि सेण्डाई कार्यढाँचा, दिगो विकासकालक्ष्यहरु,जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी पेरिस सम्झौतालगायतकाअन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौताएवं राष्ट्रिय आवश्यकतामहशुस गरी विपद् जोखिमबाट सुरक्षित, जलवायु अनुकूलिततथाउत्थानशील राष्ट्रको निर्माण गर्दै दिगो विकासमा योगदानपुर्याउने दीर्घकालीन सोचका साथलागु भएको छ ।

यस नीतिको योजनाबद्ध कार्यान्वयनकालागितीनै तह संघ,प्रदेश र स्थानीयतहमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन रणनीतिक कार्ययोजनाका साथै आवधिक, वार्षिक तथाआकस्मिक योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयनगरिने विषयगतमन्त्रालय,सार्वजनिकनिकायहरु,विकास साभेदार तथानिजी क्षेत्रको कार्यक्रमतर्जुमाएवंलागु गर्दा यस नीतिलाई मार्गदर्शनको रूपमालिइने, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारका आवधिकतथावार्षिक योजनातथाकार्यक्रमतर्जुमाएवंकार्यान्वयनगर्दा यस नीतिलाई मार्गदर्शनको रूपमालिइनेछ । संघ,प्रदेश र स्थानीयतहमाआवश्यक बजेट विनियोजन गरि कार्यक्रम सञ्चालनगरिने र विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन २०७४(पहिलो संशोधन २०७५) माव्यवस्थाभएबमोजिमआवश्यककानूनतथा संस्थागतव्यवस्थागरिने उल्लेख छ ।

विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन ऐन २०७४ (पहिलो संशोधन २०७५)

सन् २०१५ पछि विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमाविश्वव्यापी रूपमाविकास भएकाअवधारणा र नेपालले विपद् व्यवस्थापनका क्षेत्रमा गरेका विगतकाअनुभवकाआधारमा यो ऐन निर्माण गरिएको हो । पहिलो कुरा यस ऐनले विपद् जोखिमन्यूनीकरण र व्यवस्थापनका सबै चरणहरुलाई बृहत रूपमा समेटेको छ र दोश्रो कुरा संघीय संविधानको मर्म अनुरुपविपद् व्यवस्थापनको तहगत संरचनानिर्धारण गरिएको छ । जसमा केन्द्रमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद र कार्यकारी समिति, प्रदेशमाप्रदेश विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन परिषद र कार्यकारी समिति, जिल्लामाजिल्लाविपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीयतहमा स्थानीयविपद् व्यवस्थापन समिति रहने व्यवस्थागरिएको छ । तेश्रो कुरा नियमित र रणनीतिक रूपमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापनको कार्य गर्न र विपद् जोखिम सुसूचीतविकास योजनाको कार्यान्वयनमार्फत उत्थानशीलताविकास गर्नको लागिविपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन राष्ट्रिय प्राधिकरण स्थायी संरचनाको प्रादुर्भाव भयो । त्यसैगरी यस ऐनले तीनवटै तहका सरकारलाई विपद् व्यवस्थापन कोष व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्ने र राहतव्यवस्थापन र वितरण गर्ने अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ । संघ,प्रदेश र स्थानीय तीनवटै सरकारलाई विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन सम्बन्धीदीर्घकालीन, मध्यकालीनतथाअल्पकालीननीति, रणनीतिक योजनातथाकार्यक्रमतर्जुमागरि कार्यान्वयन गर्ने गराउने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

राष्ट्रिय कृषिनीति, २०६१

राष्ट्रिय कृषिनीति, २०६१ ले प्राकृतिकश्रोत, वातावरण र जैविकविविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवं सदुपयोग गर्ने उद्देश्य लिएको थियो । यसमाप्राकृतिकप्रकोप, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, रोग, कीरा एवं अन्यप्राकृतिकतथा गैरप्राकृतिकप्रकोपहरूको आंकलन र कृषि राहत परिचालनकालागिनिगरानी प्रणाली स्थापित गरी क्रियाशील राखिने उल्लेख गरिएको थियो । हालकार्यान्वयनमा रहेको कृषिविकास रणनीति (२०७२-२०९२) ले किसानहरूलाई जलवायु परिवर्तन र विपद् उत्थानशीलबनाउनमौसम तथाजलवायु पूर्वसूचना प्रणालीको स्थापना, सुख्खा र पानीखप्न सक्ने जातको अनुसन्धान, किसान कल्याणकारी कोषको स्थापना, कृषिवीमाको प्रवर्द्धन, खाद्य, बीउ र स्याउलाको भण्डारण व्यवस्था, पूर्वतयारी र प्रतिकार्य कोषको स्थापनाआदिक्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकतामा राखेको छ ।

राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०१८

राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०१८ ले विपद् पूर्वतयारी र विपद् पछिको खोज, उद्धार र राहतलाई व्यवस्थिततुल्याउन, जिम्मेवारीको बाँडफाँड गर्न र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । यस अन्तर्गत प्रतिकार्यका लागिअन्तर्राष्ट्रिय सहयोगको अपिल गर्ने प्रक्रिया र त्यसको जिम्मेवारी, त्यसकालागिध्यानदिनु पर्ने पक्ष, अन्तर्राष्ट्रिय सहायताको समन्वयका कुराहरूलाई पनिउक्तकार्यढाँचाले व्यवस्थित गरेको छ । उक्तकार्यढाँचाले आपत्कालीन समयमानिकायगत समन्वयकालागिविषय क्षेत्रगत समूहको प्रावधान, विपद् सूचना संकलन र प्रभावको संयन्त्र र त्यसको परिचालनको पक्षमापनि स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ । विपद् पछिका विभिन्न समय अवधिको प्राथमिकतायुक्तकामको पहिचानगर्दै विपद् पछि गर्नुपर्ने कामको पहिचान र जिम्मेवारीको विभाजनपनि गरेको छ।

राष्ट्रिय स्वास्थ्यनीति, २०७१

राष्ट्रिय स्वास्थ्यनीति, २०७१ ले जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने स्वास्थ्य सम्बन्धीनकारात्मक असरको सम्बोधनकालागि समष्टिगत व्यवस्थापन गर्न राष्ट्रिय सञ्जालतथा संयन्त्रएवं अवसरको समुचितप्रयोग गर्दै बहुपक्षीयकार्ययोजनाबनाई सरोकारवाला सम्पूर्ण निकायसँग सहकार्य गर्ने एवं पशुपक्षीतथा कीटहरूबाट मानिसमासर्ने रोगहरूको व्यवस्थापनकालागि सरोकारवालानिकायहरूसँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यको समुचितव्यवस्था गर्ने नीति तय गरेको छ ।

जलउत्पन्नप्रकोप व्यवस्थापननीति, २०७२

जलउत्पन्नप्रकोप व्यवस्थापननीति, २०७२ ले बाढी, पहिरो जस्ता जलउत्पन्नप्रकोपहरूको संरचनागततथा गैरसंरचनागत प्रविधिबाट रोकथाम गरी सोबाट हुन सक्ने जनधनको क्षतिन्यूनीकरण गर्न र नदी, जलाधार क्षेत्र तथाजलजन्यपर्यावरणको संरक्षण गरी प्राकृतिकश्रोत साधनएवं खानेपानी, जल परिवहन, सिंचाई, स्थलयातायातआदि जस्ता पूर्वाधारका उपयोगितालाई दिगो बनाउनविभिन्ननीतिहरू प्रस्तुत गरेको छ ।

राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति, २०७३

राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति, २०७३ ले सन्तुलित र समृद्ध शहरी भविष्यको लागि उत्थानशीलतालाई पाँचमार्गदर्शक सिद्धान्तहरू मध्ये एक मानेको छ। यस रणनीतिले विपद् जोखिमअनुकूलितशहर र समुदायनिर्माणका लागि उत्थानशीलतालाई शहरी प्रणाली र समुदायको योजनानिर्माण तथाविकासमा एकीकृत गर्न जोड दिएको छ।

स्थानीय स्वायत्तशा ऐन, २०५५

यस ऐनले तत्कालीन स्थानीयनिकायहरू (गाउँविकास समिति, नगरपालिका र जिल्लाविकास समितिहरू) र जनताहरूलाई आफ्ना क्षेत्रमा प्रभावकारी विकास योजनानिर्माण र कार्यान्वयनकालागि सबैभन्दा उपयुक्त प्रवेश बिन्दुका रूपमालिई विपद् जोखिमन्यूनीकरण सम्बन्धीकार्यहरू गर्न अधिकार दिनुका साथै जिल्लाविकास समिति, गाउँविकास समिति र नगरपालिकातहमा वातावरण संरक्षण तथाविपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गर्न अधिकार प्रदानगऱ्यो। वि.सं. २०७४ मा यस ऐनलाई विस्थापितगदै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ कार्यान्वयनमा आइसकेको छ।

राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथापुनर्स्थापनानीति, २०७२

राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथापुनर्स्थापनानीति, २०७२ ले विपद् पश्चात्को पुनर्लाभ, पुनर्निर्माण र पुनर्स्थापनाकार्यको लागि नीतिगतमार्गदर्शन गर्दछ। २०७२ साल वैशाखको भूकम्पले क्षति पुऱ्याएकाभौतिक संरचनाहरू र बस्तीहरू पुनर्निर्माण गर्न, पुनर्निर्माण तथापुनःस्थापनाकार्यक्रमको कार्यान्वयन योजनानिर्माण र समन्वय गर्न राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण स्थापनाभएको छ।

नेपाल सडक सुरक्षाकार्ययोजना (२०७०-२०७७)

नेपाल सडक सुरक्षाकार्ययोजना (२०७०-२०७७) ले सुरक्षित सडक पूर्वाधार र सेवाहरूको व्यवस्था तथा दुर्घटना पश्चात्प्रभावकारी प्रतिकार्य मार्फत जनधन तथाआर्थिक क्षतिकम गर्ने सोच राखेको छ। यस कार्ययोजनाले सडक सुरक्षाव्यवस्थापन, सुरक्षित सडक तथाआवागमन, सुरक्षित सवारी साधन, सुरक्षित सडक प्रयोगकर्ता र दुर्घटना पश्चात्प्रतिकार्य जस्ता पाँचआधार स्तम्भहरू अन्तर्गत विभिन्नक्रियाकलापहरू तय गरेको छ।

भू तथाजलाधार संरक्षण ऐन २०३९

यस ऐनमा बाढी, पहिरो, भू-क्षय जस्ता प्राकृतिकप्रकोपको नियन्त्रण गरी भू तथाजलाधार संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा कानूनीव्यवस्थागरिएको छ। जलस्रोत ऐन, २०४९ मा जलस्रोतको उपयोग गर्दा भू-क्षय, बाढी, पहिरो वा यस्तै अरु कारणद्वारा वातावरणमा उल्लेखनीयप्रतिकूल असर नपर्ने गरी गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

राष्ट्रिय शिक्षानीति २०७६

सुरक्षितविद्यालयको अवधारणाअनुसार भवनलगायत सम्पूर्ण भौतिकपूर्वाधार विपद् जोखिममुक्तबनाउनुको साथसाथै विद्यालयलाई सुरक्षितएवं हरित विद्यालयको रूपमाविकास गर्ने लक्ष्यलिएको राष्ट्रिय शिक्षानीति २०७६कार्यान्वयनमा आएको छ । यसकालागिविद्यालयको भौतिकपूर्वाधार र सिकाई वातावरण विपद् उत्थानशीलबनाइने विद्यालयतथाशिक्षालयहरूमा सुरक्षितविद्यालय र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सैद्धान्तिक तथाव्यवहारिक ज्ञान दिई विपद्को पूर्वतयारी, प्रतिकार्य,न्यूनीकरण र पुनर्लाभ सम्बन्धीकार्यक्रम र सुरक्षितविद्यालय सम्बन्धीअभ्यास नियमित रूपमा सञ्चालन गर्ने, विपद् जोखिमन्यूनीकरण सम्बन्धीविषयवस्तु पठनपाठनको प्रबन्ध गर्ने,विद्यालयलाई बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गमैत्री, हिंसारहितएवंभयरहितसिकाई केन्द्रका रूपमाविकास गरी सम्पूर्ण रूपमा सुरक्षितविद्यालयबनाउने रणनीति अवलम्बनगरिएको छ ।

विपद् जोखिमन्यूनीकरणराष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३०

विपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतिले तय गरका उद्देश्य पूरा गर्न विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि सेण्डाई कार्यढाँचा २०१५-२०३० लगायतकाअन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताको जगमाउभिएर यस रणनीतिक कार्ययोजनाको निर्माण गरिएको हो । विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन राज्यको नैप्रमुखजिम्मेवारी हुने, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारका सबै सरोकारवाला संघ संस्थाहरु,समूदायहरु अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरुको सहभागिता र सहयोगमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापनको कामगरिने उल्लेख छ । संघ प्रदेश तथा स्थानीय सरकारका सबै सरोकारवालानिकायहरुको पूर्ण सहभागिता सार्वजनिक र निजी क्षेत्रका सरोकारवालाहरुको जिम्मेवारीमा स्पष्टता, जवाफदेहिता, कार्यान्वयनमा सक्रिय संलग्नता, साभेदारी सुनिश्चितगरिने । त्यसैगरी स्थानीय तह तथा समूदायलाई श्रोत साधनतथा निर्णय गर्ने जिम्मेवारी मार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथा सशक्तिकरण गरिने । विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिबहुप्रकोप अवधारणातथा विज्ञानमा आधारित विपद् सम्बन्धीतथ्याङ्कको सहजउपलब्धता, खुलाआदानप्रदानको माध्यमबाट समावेशी जोखिमसूचनाएवंजानकारीमाआधारित निर्णय गरिनेछ । जोखिमका स्थानीय र विशिष्ट विशेषतालाई बुझी जोखिमन्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बनगरिने जस्ता कुराहरु मार्गदर्शक सिद्धान्तको रूपमा राखिएको छ ।

विपद्बाट जीवनतथाधनसम्पत्ति,स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन तथाउत्पादनका साधनहरु भौतिकएवं सामाजिकपूर्वाधार,साँस्कृतिकएवंवातावरणीय सम्पदामाहुने क्षतिको उल्लेख्य रूपमान्यूनीकरण गर्न विभिन्न रणनीतिक कृयाकलापको पहिचान गरी आवधिकतथावार्षिक योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयनगर्दै विपद् जोखिमन्यूनीकरण, रोकथाम,पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथापुनर्स्थापना र पुनर्निर्माणको सुदृढीकरण र उत्थानशीलताअभिवृद्धि गरी विद्यमानविपद् जोखिमतथाक्षतिको न्यूनीकरण र नयाँ जोखिमको रोकथाम गर्नु रणनीतिक कार्ययोजनाको उद्देश्य रहेको छ ।

विपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतितथा रणनीतिक कार्ययोजनाले विकास प्रकृत्यामाविपद् जोखिमन्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गरी दिगो विकासमा सहयोग पुर्याउन समष्टिगत अवधारणालाई आत्मसाथगर्दै सेण्डाई कार्यढाँचालाई मूलमार्गदर्शनको रूपमालिएर ४ वटा प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रहरु र १८ प्राथमिकताप्राप्तकार्यहरु निर्धारण गरेको छ । हरेक प्राथमिकताप्राप्तकार्यहरुलाई अल्पकालीनसन् २०१८-२०२०, मध्यकालीनसन् २०१८-२०२५ र दीर्घकालीन २०१८-२०३० र निरन्तर रूपमागरिने क्रियाकलापहरुकालागि

निरन्तर अवधितोकी रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ । सबै प्रदेश र स्थानीयतहले सन् २०२० सम्ममाविपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतितथा रणनीतिक कार्ययोजनातयार गरिसक्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

पन्ध्रौँ योजनाको आधार पत्र २०७६/७७ –२०८०/८१

“समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” को दीर्घकालीन सोच सहितपन्ध्रौँ पञ्चवर्षीय योजना सुरु गरिएको छ । यस योजनाले सुरक्षित, सभ्य र न्यायपूर्ण समाजको परिकल्पना गरेको छ । सुखका राष्ट्रिय लक्ष्य, गन्तव्य र सूचकका रूपमा सुरक्षितभवन (भवनआचारसंहिता मापदण्ड अनुसार निर्मित) आवासमाबसोवास गर्ने जनसंख्या२०७४/७५ मा ३७.८ प्रतिशत रहेकोमा २०८०/८१ मा ६० प्रतिशतपुर्याउने लक्ष्य रहेको छ । यस योजनाका आठवटा दीर्घकालीन रणनीतिमध्ये एक प्राकृतिकश्रोतको संरक्षण र परिचालनतथाउत्थानशीलविकास गर्ने रहेको छ । विपद्का घटनाबाट प्रभावित जनसंख्या २०७६/७७माप्रतिहजार १९.५ जना रहेकामा २०८०/८१ माप्रतिहजार ५ जनामाभार्ने र विपद्का घटनाबाट २०७६/७७माप्रतिलाख १.७जना रहेकोमा २०८०/८१ मा १.०९ भार्ने लक्ष्य रहेको छ । उक्त योजनाले कार्यान्वयनकालागि ८ वटा राष्ट्रिय रणनीतिहरु निर्धारण गरेको छ । जसमध्ये प्राकृतिकश्रोतको संरक्षण र परिचालनतथाउत्थानशीलताको विकास गर्ने एक रहेको छ र प्राकृतिकश्रोतको उपयोग गर्दा जैविकविविधता संरक्षण र पर्यावरणीय तुलनमा जोड दिइने जलवायु परिवर्तन अनुकुलन र विपद्को जोखिमन्यूनीकरण गर्ने रणनीति लिइने, विपद् व्यवस्थापनको पूर्वतयारी, उद्धार र पुनर्स्थापनाकालागि संघ,प्रदेश र स्थानीयतहको संस्थागत र संरचनागत सुधार एवंविकास प्रकृत्यामामुलप्रवाहीकरणगरिने उल्लेख छ (राष्ट्रिय योजनाआयोग २०७६) ।

विद्यालय क्षेत्र विकास योजना २०१६–२०२१

यस योजनाको उद्देश्य पूरा गर्ने पाँचवटा आयामहरु समता, गुणस्तर, सक्षमता, सुशासनतथाव्यवस्थापन र उत्थानशीलतामध्ये उत्थानशीलतालाई एउटा आयामकै रूपमा समावेश गरेको छ । यस योजनाले बृहतविद्यालय सुरक्षाकार्यढाँचाको कार्यान्वयनमार्फत, पुनर्निर्माण र प्रवलीकरणको माध्यमबाट विभिन्नप्रकारका जोखिमहरुलाई मध्यनजर गर्दै सुरक्षितसिकाई सुविधाहरु सुनिश्चित गर्ने,संघीय,प्रादेशिक, स्थानीय स्तरमाविद्यालयशिक्षामाविपद् व्यवस्थापनलाई संस्थागत र मुलप्रवाहीकरण गर्ने, बृहतविद्यालय सुरक्षा र विपद् जोखिमन्यूनीकरणलाई विद्यालयको पाठ्यक्रम तथा समुदायमाप्रवाह गर्ने उद्देश्य लिएको छ । सन् २०३० सम्ममा राष्ट्रव्यापी रूपमाश्रोत परिचालन गरी बृहतविद्यालय सुरक्षामुलप्रवाहीकरण गर्ने लक्ष्यका साथ बृहतविद्यालय सुरक्षागुरुयोजनातयार गरेको छ । बृहतविद्यालय सुरक्षागुरुयोजनाको लक्ष्यहासिल गर्न विद्यालयको संरचनात्मक सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन र उत्थानशीलशिक्षाको क्षेत्रलाई समेटेर सुरक्षितसिकाई वातावरण सुनिश्चित गर्न प्रत्येक विद्यालयमाअनिवार्य रूपमालागु गर्नुपर्ने न्युनतमउपायहरुको प्याकेज तयार पारिएको छ ।

नेपालदिगो विकास लक्ष्यहरु

दिगो विकासकाविश्वव्यापीलक्ष्यहरुलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि नेपालले दिगो विकास लक्ष्यहरु तय गरेको छ । आर्थिक विकास, सामाजिक समानता र वातावरणीय तुलनका तीनवटा आयामहरुमाआधारित दिगो विकासको अवधारणमा तयार भएको दिगो विकास लक्ष्यले यसकाविभिन्न परिमाणात्मक लक्ष्यभित्रविपद् जोखिमन्यूनीकरणका सूचकहरु समेटेको छ । गरिबी र संकटान

अवस्थामा रहेका मानिसहरुको उत्थानशीलतानिर्माण गर्ने र यस्ता मानिसहरुको वातावरणसँग सम्बन्धितविषम घटनाहरुका साथै अन्यआर्थिक,सामाजिक र वातावरणीय नकारात्मकपक्षहरु, विपद्का जोखिमहरु र कमजोरपनालाई कम गर्ने । विपद्का कारण मृत्यु हुने बेपत्ताभएकाव्यक्तिहरुको संख्याउल्लेख्य रूपमा घटाउने, विपद्को कारण राष्ट्रिय कुलग्राहस्थउत्पादनमाभएको प्रत्यक्षआर्थिक क्षति घटाउने, राष्ट्रिय विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीति अनुरूप स्थानीयविपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिहरु लागु गर्ने स्थानीय सरकारको अनुपात बढाउने जस्ता विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाका सूचकहरु समेत समेटिएको छ । यसरी नेपालले दिगो र उत्थानशीलविकास र जोखिमन्यूनीकरणका लागि राष्ट्रिय तहमा रणनीति र कार्ययोजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयनमाल्याइसकेको छ (राष्ट्रिय योजनाआयोग २०७६) ।

प्रादेशिककानून, नीतितथाकार्ययोजना

नेपालको संविधान २०७२ को अधिकार बाडफाँड सम्बन्धी अनुसूचिले विपद् व्यवस्थापन तीनवटै तहको साभ्नाअधिकारको रूपमासूचीकृत गरेपछि विपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन ऐन २०७४ (पहिलो संशोधन २०७५) ले प्रदेशमाप्रदेश विपद् व्यवस्थापन परिषद र प्रदेश कार्यकारी समिति रहने व्यवस्था गरेको छ । प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत १९ वटा जिम्मेवारीहरु तोकेको छ ।

प्रदेश सरकारको आन्तरिक मामिलातथाकानूनमन्त्रालयविपद् जोखिमव्यवस्थापनको फोकलमन्त्रालयहो । यस अन्तर्गत विपद् व्यवस्थापनशाखाहरु,प्रदेश आपतकालीनकार्यसञ्चालन केन्द्र सञ्चालित छन् । लुम्बिनीप्रदेशले विपदव्यवस्थापनसँग सम्बन्धितकार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागिप्रदेश विपदव्यवस्थापनकार्यसञ्चालनकार्यविधि (पहिलो संसोधन २०७७) का साथै विपद उद्धार खर्च सञ्चालनकार्यविधि २०७७ जारी गरेको छ । हाललुम्बिनीप्रदेशको विपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतितथा रणनीतिक कार्ययोजनानिर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ ।

स्थानीयअभ्यास:

नेपालको संविधान २०७२ को अधिकार बाँडफाँड सम्बन्धी अनुसूचिले विपद् व्यवस्थापन तीनवटै तहको साभ्नाअधिकारको रूपमासूचीकृत गरेको छ । विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन २०७४ (पहिलो संशोधन २०७५) ले नगरपालिकावागाउँपालिकातहमा स्थानीयविपद् व्यवस्थापन समिति रहने व्यवस्था गरेको छ भने विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापननियमावली २०७६ ले स्थानीयविपद् व्यवस्थापन समितिले वडास्तरमाविपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्य समिति गठन गरी कार्य सञ्चालन गर्नसक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

तुलसीपुर उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र बाढी, पहिरो, आगलागी, महामारी सडक दुर्घटना जस्ता विपद्का घटनाहरुका कारण जनधनको क्षतिन्यूनीकरण गर्ने सन्दर्भमाउत्पन्नकानूनी अड्चन पन्छाउँदै विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन २०७५ जारी गरी कार्यान्वयन गरेको छ । यस ऐनले नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको काम,कर्तव्य र अधिकारहरु निर्धारण गरेको छ । त्यसैगरी वडास्तरीयविपद् व्यवस्थापन समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार, सुरक्षानिकायतथाअन्य सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुको परिचालन, नगर विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्थापन र परिचालन जस्ता सवालहरुलाई समेटेको छ । उप-

महानगरपालिकामाविपद् व्यवस्थापनशाखा स्थापना गरी उपरोक्तकार्यहरूलाई प्रभावकारी रूपले परिचालन गर्ने गराउने अख्तियारी प्रदान गरेको छ ।

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाले नगर क्षेत्रका जोखिमपूर्ण स्थानहरूको नक्शाङ्कन गरी तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमनक्शाङ्कनपुस्तिकाप्रकाशन गरेको छ । उप-महानगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रकाविपद् सम्भावित स्थानपहिचानको लागि हरेक वडाका वडा विपदव्यवस्थापन समितितथाविभिन्न सरोकारवालहरूको संलग्नतामा जोखिमपहिचानतथानक्शाङ्कन गरेको हो । तुलसीपुर उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सम्भावितविपद् जोखिमयुक्त स्थानहरूको पहिचान गर्नु, पहिचानगरिएकाविपद्बाट सुरक्षित रहनप्रभावकारी पूर्वतयारी गर्नु, आगामीदिनमा जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनमा उप-महानगरपालिकाले चाल्नुपर्ने दीर्घकालीन योजनातर्जुमामा सहयोग गर्ने जस्ता उद्देश्यका साथतयार गरिएको जोखिमनक्शाङ्कनपुस्तिकाले तुलसीपुर उप-महानगरपालिकालाई उत्थानशीलबनाउन एक कदम अगाडि लानेछ ।

विपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतितथा रणनीतिक कार्ययोजनानिर्माण प्रकृया

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण नीतितथा रणनीतिका कार्ययोजनानिर्माणका लागि उप-महानगरपालिकाविपद् व्यवस्थापनशाखाले नेतृत्व गरेको थियो । २०७७असारमानगर विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकले विपद् जोखिमन्यूनीकरण नीति र रणनीतिक कार्ययोजनानिर्माण गर्ने निर्णय गर्‍यो । विपद् व्यवस्थापनशाखाकाअधिकृत र वडा नं ६ का वडाध्यक्षलाई निर्माण प्रकृयाको जिम्मेवारी तोक्यो । सोहीअनुसार नगर विपद् जोखिमको विश्लेषण, जोखिमको स्थानीय परिदृश्य र विपद् व्यवस्थापनमाविद्यमाननीतिगततथाकानूनीपक्षको पुनरावलोकन गरी उप-महानगरपालिकास्तरीय परिचयात्मकगोष्ठीको आयोजनागर्‍यो । उप-महानगरपालिका स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति, सुरक्षानिकायको प्रदेश तथानगर प्रहरी कार्यालय, नेपाली सेना, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी निकायको सहभागीतामा छलफल गरी विपद् जोखिमन्यूनीकरण नीतिमा समेटनुपर्ने विषयहरूको बारेमा छलफल भयो । विपद् व्यवस्थापनशाखाअधिकृतको अगुवाईमा उप-महानगरपालिका का १९ वटै वडाहरूको भ्रमण गरी हरेक वडाको विपद् जोखिमको अवस्था, विपद् जोखिमको ऐतिहासिकविवरण तथाविद्यमानश्रोत साधन र क्षमताको विश्लेषण गरि आवश्यक सुझावहरू संकलनगरियो । वडाबाट प्राप्तसूचनाहरूलाई एकीकृत गरी पुनतुलसीपुर उद्योग वाणिज्य महासंघ, पत्रकार महासंघ, यातायातव्यवसायी संघ तथा गैरसरकारी संस्थामहासंघहरूसँग छलफल गरी तत् तत् निकायबाट सुझावहरू संकलन गरी एकीकृत गरियो । यस आधारमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणनीतितथा रणनीतिक कार्ययोजनाको मस्यौदा तयारी भयो ।

अध्यायतीन

विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि स्थानीय रणनीतिक कार्ययोजना

३.१ परिचय

विपद् जोखिमन्यूनीकरण स्थानीय रणनीतिक कार्ययोजनासन् २०२०-२०३० विपद् उत्थानशील समुदायनिर्माण गर्दै दिगो विकासकालक्ष्यहरू हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने दर्भमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनकार्यका लागि प्रतिबद्धता सहितको स्थानीय दस्तावेज हो । यस कार्ययोजनाले विपद् व्यवस्थापनमा “जोखिमन्यूनीकरण” केन्द्रित बृहत्तर अवधारणालाई जोड दिएको छ । यो कार्ययोजनातर्जुमागर्दा विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि सेण्डाई कार्य ढाँचा सन् २०१५-२०३०, विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि राष्ट्रियरणनीतिक कार्ययोजनासन् २०१८-२०३० लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरूपलाई स्थानीयकरण गरी समेटेको छ ।

३.२ मार्गदर्शक सिद्धान्त

विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाकार्यान्वयनगर्दा देहायबमोजिमकामार्गदर्शक सिद्धान्तहरू अवलम्बन गरिनेछन्:

१. विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन गर्ने मुख्यजिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुनेछ । स्थानीय सरकारले आवश्यक परेमाविभिन्ननिकायहरूसँग सहकार्य तथा साभेदारी गर्न सक्नेछ ।
२. स्थानीय सरकारले स्थानीय सरोकारवाला संघ, संस्थाहरू तथा समुदाय, निजी क्षेत्र, स्थानीयतहमा रहेर काम गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरू लगायतको सहभागितातथा सहयोगमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनकार्य गर्नेछ ।
३. विपद् जोखिमव्यवस्थापनगर्दा व्यक्तिको जीवनतथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन तथाउत्पादनका साधनहरू, साँस्कृतिकतथावातावरणीय सम्पदाको रक्षागर्दै मानवअधिकार तथाविकासको अधिकारलाई संरक्षण तथा प्रबर्द्धन गरिनेछ ।
४. विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन समाजका सबै पक्षतथा क्षेत्रसँगको सहभागितातथा साभेदारीमागरिनेछ । यसकालागिविपद्बाट अतिप्रभावित समुदायको सशक्तिकरण गरिनेछ । मुख्यतयाअति गरीब समुदायको समावेशी, पहुँचयुक्ततथाविभेद रहित सहभागिता सुनिश्चितगरिनेछ । लिङ्ग, उमेर, अपाङ्गतातथासाँस्कृतिक र भौगोलिकविविधतालाई नीतिनिर्माण तथाकार्यान्वयनमापर्याप्त ध्यानदिइनेछ । महिलातथायुवा नेतृत्वलाई प्रबर्द्धन गरिनेछ ।
५. स्थानीय सरकारका सबै सरोकारवालानिकायहरूको पूर्ण सहभागिता, सार्वजनिक र निजी क्षेत्रका सरोकारवालाहरूको जिम्मेवारी र भूमिकाको स्पष्टता, जवाफदेहिता, कार्यान्वयनमा सक्रिय संलग्नता, साभेदारी तथा परिपूरकताको सुनिश्चिततागरिनेछ ।
६. स्थानीय तह तथा समुदायलाई श्रोत, साधनतथा निर्णय गर्ने जिम्मेवारी मार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनमा सशक्तिकरण गरिनेछ ।

७. विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि बहुप्रकोप अवधारणा तथा लिङ्ग, उमेर र अपाङ्गताको आधारमा छुट्टाछुट्टै अद्यावधिक, बृहत्तर, परम्परागत ज्ञानलाई औपचारिक र सम्मानपूर्ण मान्यतादिई विज्ञानमा आधारित तथा डुको सहज उपलब्धता, खुला आदानप्रदान र प्रचार प्रसारको माध्यमबाट समावेशी जोखिम सूचना एवं जानकारीमा आधारित निर्णय गरिनेछ ।
८. दिगो विकास लक्ष्य, खाद्य सुरक्षा, स्वास्थ्य सुरक्षा, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, वातावरण व्यवस्थापन र विपद् जोखिमन्यूनीकरण बीच सामञ्जस्यता कायम गरिनेछ ।
९. विपद् जोखिमका स्थानीय तथा विशिष्ट विशेषतालाई बुझी जोखिमन्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरिनेछन् ।
१०. विपद् जोखिमका कारक तत्वहरूको निराकरणको लागि सार्वजनिक तथा निजी लगानी वृद्धि गरी संघीय सरकारको दिगो विकासको लक्ष्यमा समेत योगदान पुऱ्याइनेछ ।
११. विपद् पश्चात पुनर्लाभ, पुनः स्थापना र पुनर्निर्माणमा भविष्यमा विपद् जोखिमको अवस्थासिर्जना हुन नदिन र विपद् जोखिमन्यूनीकरण गर्न “अफ राम्रो, बलियो र सुरक्षित बनाऔं” भन्ने अवधारणा अवलम्बन गरिनेछ ।
१२. विपद् जोखिमको बारेमा सार्वजनिक शिक्षा र सचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।
१३. विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा विज्ञान तथा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नुका साथै स्थानीय श्रोत, साधन, ज्ञान, सीप तथा श्रमलाई अत्यधिक उपयोग गरिनेछ ।

३.३ दीर्घकालीन सोच, अपेक्षित परिणाम, उद्देश्य र लक्ष्य

दीर्घकालीन सोच

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकालाई विपद् जोखिमबाट सुरक्षित, अनुकूलित तथा उत्थानशील नगरको रूपमा स्थापित गर्दै स्थानीय विकासमा योगदान पुऱ्याउने यस रणनीतिक कार्ययोजनाको दीर्घकालीन सोच रहेको छ ।

अपेक्षित परिणाम

विपद्बाट हुने मृत्युदर तथा प्रभावित व्यक्तिहरूको संख्यामा उल्लेख्य रूपले कमी ल्याउनु, जीविकोपार्जन, स्वास्थ्य, सम्पत्ति, व्यवसाय र समुदायमा हुने जोखिम तथा क्षतिको न्यूनीकरण गर्नु यस रणनीतिक कार्ययोजनाको अपेक्षित परिणाम रहने छ ।

रणनीतिक कार्ययोजनाको उद्देश्य

प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद्बाट जीवन तथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन तथा उत्पादनका साधनहरू, भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधार, सांस्कृतिक एवं वातावरणीय सम्पदामा हुने क्षतिको उल्लेख्य रूपमा न्यूनीकरण गर्न विभिन्न रणनीतिक

क्रियाकलापहरूको पहिचान गरी आवधिकतथावार्षिक योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयनगर्दै विपद् जोखिम रोकथाम, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य एवं पुनर्स्थापनातथापुनर्निर्माणको सुदृढीकरण उत्थानशीलताअभिवृद्धि गरी विद्यमानविपद् जोखिमतथाक्षतिको न्यूनीकरण नयाँ जोखिमको रोकथाम गर्नु यस रणनीतिक कार्य योजनाको उद्देश्य रहेको छ ।

लक्ष्य

विपद्बाट हुने मृत्युदर तथाप्रभावितव्यक्तिहरूको संख्याउल्लेख्य रूपले कम गर्नु, जीविकोपार्जनका स्रोतसाधनहरूका साथै कृषि, उद्योग, सडक, सञ्चार, खानेपानीतथा सरसफाइका संरचना, स्वास्थ्य र शैक्षिक सुविधाहरू जस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधार तथाआधारभूत सेवाहरूमाविपदले पुऱ्याउने क्षतिएवं अवरोधलाई कमगर्दै तिनीहरूको उत्थानशीलतावृद्धि गर्नु र विपद्बाट हुने प्रत्यक्षआर्थिक क्षतिकम गर्नु रहेको छ ।

३.४. विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाकालक्ष्य र सूचकहरू

सि.नं.	सूचकहरू	आधार रेखा(२०२२) को औसत	अल्पकालीन, मध्यकालीनलक्ष्य २०२५ सम्म(आ.ब. २०८१/०८२) सम्म	दीर्घकालीनलक्ष्य २०३० सम्म(आ.ब. २०८७/०८८) सम्म
१	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाविपद्बाट हुने मानवीयक्षतिउल्लेख्य रूपमा घटाउने			
१.१	विपद्बाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्या	३	२	०
१.२	सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्याउल्लेख्य रूपमा घटाउने	२८	१४	७
२	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाविपद्बाट प्रभावितव्यक्तिहरूको संख्याउल्लेख्य मात्रामाकम गर्ने			
२.१	विपद्बाट प्रत्यक्षप्रभावितहुने परिवारको वार्षिक औसत संख्या	१०	४	१
२.२	विपद्बाट घाइते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत संख्या	५	३	१
२.३	सडक दुर्घटनाबाट घाइते हुनेहरूको औसत संख्या	१०९	३०	२०
२.४	विपद्बाट क्षतिहुने घरहरूको वार्षिक औसत संख्या	९८	४८	२०
३	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाविपद्को कारण हुने प्रत्यक्षआर्थिक क्षतिउल्लेख्य रूपमाकमगर्ने			
३.१	विपद्बाट नोक्सानहुने औसत आर्थिक क्षति	८.३ करोड	२ करोड	५० लाख
४	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाआधारभूत सेवाहरू र महत्वपूर्ण पूर्वाधारमाविपदले पुऱ्याउने क्षति र अवरोध उल्लेख्य रूपमाकम गर्ने			
४.१	स्वास्थ्य संस्थाकाभवनहरूको प्रवलीकरण गरी उत्थानशीलताविकास गर्ने	०	१	२

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९२१

४.२	कक्षाकोठाहरुको मर्मत संभार र प्रवलीकरण गरी उत्थानशीलताविकास गर्ने	०	२०	४०
४.३	विद्यालयभवनहरुको प्रवलीकरण गरी उत्थानशीलताविकास गर्ने		१	२
४.४	विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागीनमुनाविद्यालयतयार गर्ने	०	१	२
४.५	सार्वजनिक र सरकारी भवनहरुको प्रवलीकरण गरी उत्थानशीलताविकास गर्ने	०	२	५
४.६	खानेपानी संरचनाहरुको मर्मत गरी उत्थानशीलताविकास गर्ने	०	५	८
४.७	एकीकृत जलश्रोत व्यवस्थापनको योजनाकार्यान्वयनको प्रतिशत	०	४०	५०
४.८	वायोइन्जिनियरीङ्ग प्रविधिद्वारा नदीकिनारको संरक्षण	०	३	७
४.९	प्रमुखजलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण	०	१	१
४.१०	ताल,सिमसार क्षेत्र तथापोखरीहरुको संरक्षण	०	१	१
४.११	जलवायुमैत्री कृषि प्रवर्द्धन	०	१	१
४.१२	जलवायुमैत्रीगाउँ प्रवर्द्धन	०	१	१
५	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाविपद् जोखिमन्यूनीकरणको संस्थागत संरचनातयार गर्ने			
५.१	उप-महानगरपालिकामा स्थानीयआपतकालीनकार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापनाभई सञ्चालनभएको	१	१	१
५.२	विपद् तथाजलवायु सूचना केन्द्र सञ्चालनभएको वडा संख्या	०	१०	१९
६	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामाबहुप्रकोप,पूर्वसूचना प्रणाली र विपद् जोखिम सूचनातथाआँकलनको व्यवस्थापन र उपलब्धतामाउल्लेख्य वृद्धि गर्ने			
६.१	कुल क्षेत्रफलको अनुपातमाबहुप्रकोप अनुगमनतथापूर्वसूचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालनभएको क्षेत्रफलको प्रतिशत	०	५०%	१००%
६.२	उपमहानगर क्षेत्रभित्रकाविपद् प्रभावित स्थानको अनुपातमा सूचना प्रणाली मार्फत पूर्वसूचनाप्राप्त गर्ने जनसंख्याको प्रतिशत	०	५०%	१००%
६.३	सामूदायिकखोज तथा उद्धार टोली गठन भएको वडाहरुको	०	१०	१९

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९२२

	संख्या			
६.४	पूर्वसूचनाप्राप्त भएपछि विपद् प्रभावित क्षेत्रबाट सुरक्षित स्थानमा सारिएका जनसंख्याको प्रतिशत	०	५० %	१०० %
६.९	कुल क्षेत्रफलको अनुपातमा बहुप्रकोप अनुगमन तथा पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालन भएको क्षेत्रफलको प्रतिशत	०	५०%	१००%

श्रोत : <https://bipadportal.gov.np>- (३.९)का लागि (विगत १० वर्षको औसत) ट्राफिक प्रहरी (१.२ र २.३)

<http://drrportal.gov.np> (१.१, २.१, २.२)का लागि

३.४ प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरू

यस रणनीतिक कार्ययोजनाले विकास प्रक्रियामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई मुल प्रवाहीकरण गरी दिगो विकासमा सहयोग पुऱ्याउन समष्टिगत अवधारणालाई आत्मसाथ गरेको छ । विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि सेण्डाईकार्य ढाँचालाई र विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३० लाई मूलमार्गदर्शनको रूपमालिई यस कार्ययोजनाले चार प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरू र अठार प्राथमिकता प्राप्त कार्यहरू निर्धारण गरेको छ । हरेक प्राथमिकता प्राप्त कार्य अन्तर्गत अल्पकालीन (सन् २०२०-२०२२), मध्यकालीन (सन् २०२०-२०२५), दीर्घकालीन (सन् २०२०-२०३०) र निरन्तर रूपमा गरिरहनुपर्ने क्रियाकलापहरूकालागि निरन्तर अवधितोकीनिम्नबमोजिमका रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएका छन् ।

प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र १: विपद् जोखिमबारे बुझाई

प्राथमिकता प्राप्त कार्य १: उप-महानगरको बहुप्रकोपको अवस्थाबमोजिम जोखिमको लेखाजोखा

प्राथमिकता प्राप्त कार्य २: उप-महानगरपालिकाको बहुप्रकोप जोखिम आँकलनको लागि अन्तर निकाय समन्वय

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ३: प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास तथा सूचना प्रवाह

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ४: विपद् जोखिम सम्बन्धी अध्ययन, अनुधान तथा क्षमता अभिवृद्धि

प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र २ : स्थानीय तहमा विपद् जोखिमशासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ५: तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामा कानूनी संस्थागत संरचनाहरूको स्थापना एवं सुदृढीकरण

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ६: कानूनी तथा नियामक संरचनानिर्माण प्राथमिकता

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ७: विपद् जोखिम सुशासनको लागि क्षमता अभिवृद्धि, सहकार्य र साभेदारी

प्राथमिकता प्राप्त कार्य ८: विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीताको सुनिश्चितता

प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र ३: विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि उत्थानशीलता वृद्धि गर्न बृहत्तर जोखिम जानकारीमा आधारित निजी तथा सार्वजनिक लगानी प्रवर्द्धन

प्राथमिकताप्राप्तकार्य ९: उत्थानशीलतावृद्धिका लागिलगानी प्रवर्द्धन

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १०: विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा सार्वजनिकलगानी वृद्धि

प्राथमिकताप्राप्तकार्य ११: विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा निजीलगानी वृद्धि

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १२: सामाजिक सुरक्षातथाबीमा जोखिमहिस्सेदारी मार्फत विपद् उत्थानशीलताअभिवृद्धि

प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र ४: प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य र पुनर्लाभ, पुनः स्थापनातथापुनःनिर्माणमा 'अभ्र राम्रो र बलियो निर्माण' का लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १३: प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १४: विपद् पूर्वतयारीको लागि बहुप्रकोप पूर्व सूचना प्रणालीको विकास

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १५: समुदायमा आधारित विपद् जोखिमन्यूनीकरण प्रवर्द्धन

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १६: विपद् पूर्वतयारीको लागि सञ्चार तथा प्रसारण प्रणाली सुदृढीकरण

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १७: खोज तथा उद्धारको क्षमताअभिवृद्धि

प्राथमिकताप्राप्तकार्य १८: पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा "अभ्र राम्रो र अभ्रबलियो निर्माण" अवधारणा प्रवर्द्धन

प्राथमिकताप्राप्तक्षेत्र २ : उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यठाँचा तयार गर्ने

प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र ३: विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि उत्थानशीलता वृद्धि गर्न उपमहानगरपालिकाको लगानी वृद्धि गर्ने तथा वाह्य लगानीको श्रोत खोजी

प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र ४: प्रभावकारी प्रतिकार्य र पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माणमा "अभ्र राम्रो र अभ्र बलियो निर्माण" का लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र १ : विपद् जोखिम बारे बुझाई जोखिम आँकलनका लागि समुदायस्तरमा विपद् जोखिमको बृहत्तर बुझाई

चित्र १ तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरू

अध्याय चार

विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाकाप्राथमिकताप्राप्तकार्यहरू

४.१.प्राथमिकताप्राप्त १ : विपद् जोखिमबारेकोबुझाई वृद्धिअभिवृद्धि

समाज र राज्यको विपद्सम्बन्धीबुझाईले विपद् जोखिमन्यूनीकरण र व्यवस्थापनकालागिरिने समग्र क्रियाकलापलाई निर्देश गर्दछ । प्रकोपको अवस्था र जोखिम सम्बन्धी सही ज्ञानले विपद् व्यवस्थापनकालागिउचित निर्णय लिन र कार्यान्वयन गर्न मार्ग प्रसस्त गर्दछ । प्रकोपको सम्भावना, समुदायको सम्मुखता र उपलब्धक्षमताले संकटानता र जोखिमको स्तर निर्धारण गर्दछ । तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाबहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको विगतकातथ्याङ्कले देखाउँछ । कुन स्थान के कस्ता विपद्को जोखिममा छ, कति समुदाय र जनसंख्या जोखिमपूर्ण क्षेत्रमाबसोबास गर्दछन् भन्ने कुरा बहुप्रकोपको लेखाजोखा, जोखिमआँकलनतथा नक्शाङ्कनबाट जानकारी हुनेहुँदाबहुप्रकोप जोखिम सम्बन्धी सूचनाहरू, व्यवस्थिततथाअद्यावधिक गरी नीतिनिर्माण र समुदायलाई सहजउपलब्ध गराउने व्यवस्थाहुनुपर्दछ । विपद् सम्बन्धी सूचना संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापनतथात्यसको प्रसारको लागि तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको पर्याप्त क्षमताविस्तार गर्नु आवश्यक पर्दछ । यी सवालहरूलाई सम्बोधन गरी विपद् जोखिमबारे बुझाई अभिवृद्धि गर्न देहायबमोजिमकाप्राथमिकताप्राप्तकार्यहरू अन्तर्गत अल्पकालीन (२०२०-२०२२), मध्यकालीन(२०२०-२०२५), दीर्घकालीन(२०२०-२०३०)र निरन्तर गरिरहनुपर्ने क्रियाकलापको लागि निरन्तर अवधि कितान गरी रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ ।

प्राथमिकताप्राप्तकार्यहरू

४.१.१: उप-महानगरको बहुप्रकोपको अवस्थाबमोजिम जोखिमको लेखाजोखा र अनुगमन

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाबहुप्रकोपको जोखिममा रहेको छ । भूकम्प,वाढी, सडक दुर्घटना, आगलागी,महामारीयहाँका दोहोरिइरहने प्रमुखप्रकोपहरू हुन् । बहुप्रकोप सम्मुखता, समुदायको संकटानता र समुदायमाउपलब्धक्षमताकाआधारमा जोखिमको आँकलन, जोखिमनक्शाङ्कन यस उप-महानगरपालिकाले अपनाउनु आवश्यक छ । जोखिमसंवेदनशील भू-उपयोग योजनातयार गरी जोखिमको स्तरको आधारमा भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्न सकेको खण्डमा दीर्घकालीन रूपमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण गर्न सकिन्छ । उप-महानगर विपद् जोखिम लेखाजोखा र आँकलनको लागि देहायबमोजिम रणनीतिक क्रियाकलापनिर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	
१	उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्रकामुख्यनदी, तथाखोलातथाजलाधार क्षेत्र क्रमशःबबईनदी,पातुखोला,भमके,ग्वारलगायतकाअन्यखोलामा बाढी प्रकोप क्षेत्र निर्धारण र नक्शाङ्कन गर्ने ।	बबई नदी र पातु, ग्वार, भमके र अन्यखोलाहरुको बाढी प्रकोप क्षेत्र र जोखिमनक्शांकन सहितको नक्शाउपलब्धभएको हुनेछ ।	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	जलत विभा प्रदेश व्यव विज्ञ
२	उप-महानगरपालिकाको वडा नं. ३ र ४ सहित चुरे क्षेत्रमापहिरो, प्रभावित बस्तीहरुमा पहिरो प्रकोप आँकलन , नक्शाङ्कन गरी जोखिम क्षेत्र निर्धारण गर्ने	पहिरो प्रकोप क्षेत्र र जोखिमनक्शांकन सहितको सहितको नक्शाउपलब्धभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	खानी तथा मन्त्र अनुस विश्व व्यव पराम
३	प्रमुखजलवायुजन्यप्रकोप क्षेत्रको आँकलन, नक्शाङ्कन र जोखिम क्षेत्र निर्धारण गर्ने	जलवायुजन्य जोखिमनक्शातयार भएको हुनेछ ।	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	जलत विभा मन्त्र साभे पराम
४	उप-महानगरपालिका क्षेत्रको भूकम्पीयप्रकोप आँकलन, नक्शाङ्कन र जोखिम क्षेत्र निर्धारण गर्ने	उप-महानगरमाभूकम्पीयप्रकोप नशाउपलब्धभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	खानी मन्त्र विश्व पराम
५	नगरका जोखिमयुक्तपूर्वाधार, ऐतिहासिकतथा साँस्कृतिक सम्पदाहरु, सामुदायिकभवनहरु, शिक्षण संस्थाहरु, स्वास्थ्य	भूकम्पीय जोखिमको जानकारी खुल्लाश्रोतको	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	खानी विषय

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९२६

	संस्थाहरु,खानेपानीतथा सरसफाईका संरचनाका जोखिममा रहेका समुदायको तथ्याङ्कलागिभूकम्पीय जोखिमआँकलनएवं नक्शाङ्कन गर्ने र यसलाई होडीडबोर्डको माध्यमबाट सार्वजनिक रुपमाजानकारी गराउने	रुपमाउपलब्धभएको हुनेछ ।			साभे नेपा
६	उप-महानगरपालिकाको जोखिम संवेदनशीलभूउपयोग योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	जोखिम संवेदनशीलभूउपयोग योजनातर्जुमा गरी कार्यान्वयनभएको हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश मामि योज विभा साभे विज्ञ
७	मुख्यपूर्वाधार संरचना र सेवाहरुकाआगलागी नियन्त्रण सम्बन्धी उपकरण राख्ने	आगलागीको जोखिम घट्नेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वडा कार्य साभे सोस
८	सडक दुर्घटनाका सम्भावित क्षेत्रहरुको पहिचान सहितप्रकोप आँकलनतथानक्शांकन गरी जोखिम क्षेत्र निर्धारण गर्ने	सडक दुर्घटनाको प्रकोप नक्शाउपलब्धभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	पूर्वा ट्राफि साभे
९.	सडक सुरक्षा सम्बन्धी सचेतनाकालागिजानकारीमूलक सामग्रीउपलब्ध गराउने	सडक सुरक्षा सम्बन्धीजानकारी उपलब्धभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वडा कार्य

४.१.२ उप-महानगरपालिकाको बहुप्रकोप जोखिमआँकलनको लागिअन्तर निकाय समन्वय

नेपालमा बहु-मापदण्डमा आधारित बहुप्रकोप जोखिमको आँकलनतथानक्शाङ्कनहरु पर्याप्त छैनन् । यस सन्दर्भमाबहुप्रकोप जोखिमको आँकलनतथानक्शाङ्कनको लागिअन्तर निकाय समन्वय संयन्त्र स्थापना गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यसकालागिनिम्न रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरीएका छन्:

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
१०.	प्रकोप, सम्मुखता, सङ्घटाउन्मुखता र जोखिमतथ्याङ्क संकलनमाएकरूपताकायम गर्न स्थानीयतहमाअन्तर निकाय संयन्त्र स्थापना गर्ने	प्रकोप, सम्मुखता, संकटउन्मुखता र जोखिमतथ्याङ्क संकलनमाएकरूपताका यमभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	स्थानीयविपत् व्यवस्थापन समिति, सामुदायिकविपत् व्यवस्थापन समिति,स्थानियआपतकालीन संचालन केन्द्र, वडा कार्यालय, नेपाल रेडक्रस तथाविकास साभेदार

४.१.३ प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास तथा सूचनाप्रवाह

विपद् जोखिमव्यवस्थापन सम्बन्धीबुझाई अभिवृद्धि गर्न अध्यापनतथा प्रशिक्षण र अनुभवआदानप्रदानकार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्दछ। यसकालागिआवश्यक संस्थागतव्यवस्था गर्न देहायबमोजिमका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
११.	जोखिम सूचना साभेदारीकालागि सरकारी संस्थाहरु, समुदायमाआधारित संस्थाहरु,विकास साभेदार,रेडक्रस अभियान, संचार मिडिया लगायतका सवैसँग स्थानीय स्तरमा सहकार्य गर्ने	जोखिम सूचना साभेदारीमा सहकार्य हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा,समुदायमाआधारित संस्था, नेपाल रेडक्रस तथा साभेदार
१२.	जोखिम सूचना साभेदारी गर्न (मोवाइलएप्स,वेबसाइट,एसएमएस, रेडीयो र टेलिभिजन जस्ता प्रविधिको प्रयोग सहित) सञ्चार तथा प्रसार गर्ने	विपद् जोखिम सूचनाको प्रभावकारी सञ्चार र प्रसार हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश मामिलातथाकानूनमन्त्रालय, व्यवस्थापनशाखा, नेपाल रेडक्रस स्थानीयपत्रकार, तथा साभेदार
१३.	महिला,बालबालिका, वृद्धवृद्धा,अपांगताभएकाव्यक्तितथाअन्य संकटाउन्मुख समूह र समुदायसँग जोखिम सूचना साभेदारी तथाआदानप्रदान गर्ने	संकटान समूहतथा समुदायसँग जोखिम सूचनाआदानप्रदानभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	समाजिकविकास महिलाबालबालिकाशाखा, कार्यालय , विभिन्नविकास निकाय

४.१.४. विपद् जोखिमबारेको बुझाईका लागिक्षमताअभिवृद्धि

नेपालमाविपद् जोखिमबारे बुझाईका लागिक्षमताअभिवृद्धि गर्न विभिन्नअध्ययन, अध्यापन, अनुसन्धानतथा प्रशिक्षण कार्यक्रमहरु गर्नु पर्ने आवश्यकता छ। विद्यमान प्रशिक्षण केन्द्रहरुकाक्षमताअभिवृद्धि गर्ने र राष्ट्रियदेखि स्थानीय

स्तरसम्म विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि प्रशिक्षण र अनुधान केन्द्रहरू स्थापना गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । यसकालागिनिम्न रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएका छन् ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
१४.	विद्यालयको पाठ्यक्रममाविपद् जोखिमन्यूनीकरणतथाव्यवस्थापन सम्बन्धीविषय वस्तु समावेश गरि कार्यान्वयन गर्ने ।	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धीप्रशिक्षणका लागिदक्षजनशक्तिविकास भएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	शिक्षाशाखा, प्रदेश सामाजिकविकास मन्त्रालय नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र विकास साभेदारहरू
१५.	सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय,विकास साभेदार निकायहरूसंग समन्वयगरि विपद् जोखिम सम्बन्धिअध्ययनतथासिकाई आदानप्रदान गर्ने ।	उपमहानगरपालिकाको बहुप्रकोप जोखिमको अवस्थाअवगतहुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका	अनुसन्धान केन्द्रहरू तथाविकास साभेदार निकाय
१६.	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको क्षमतावृद्धिका लागिविपद् व्यवस्थापन सम्बन्धीअभिमुखीकरण र प्रशिक्षण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने	विपद् जोखिमव्यवस्थापन सम्बन्धीबुझाईमावृद्धिभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका	प्रदेश आन्तरिक मामिलातथाकानुनमन्त्रालय नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, तालिम केन्द्रहरू,परामर्शदाता तथाविकास साभेदार निकाय
१७	उद्योगी,व्यवसायीतथानिजी क्षेत्रका सेवाप्रदायकहरूलाई विपद् जोखिमन्यूनीकरणबारे प्रशिक्षण दिई विपद् व्यवस्थापनमाउनीहरूको	निजी क्षेत्र विपद् जोखिमबारे जानकार भई आफ्नो भूमिकाबारे जिम्मेवार हुनेछन्	मध्यकालीन	तुलसीपुर उपमहानगरपालिका	प्रदेश आन्तरिक मामिलातथाकानुनमन्त्रालय नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, तालिम केन्द्रहरू,परामर्शदाता,

	सहभागिता, जिम्मेवारीबोध तथाजवाफदेहितावृद्धि गर्ने				उद्योग बाणिज्य संघ तथाविकास साभेदार निकाय
१८.	सडक सुरक्षा सम्बन्धी सचेतनामूलककार्यक्रमसञ्चालन गर्ने	सडक सुरक्षामा सचेतनावृद्धिभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वडा कार्यालय ट्राफिक प्रहरी, भौतिकपूर्वाधार शाखा

४.२ प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र २ : स्थानीयविपद् जोखिमशासकीय पद्धतिको सुदृढीकरण

विपद् जोखिमशासकीय पद्धतिको स्थापनातथा सुदृढीकरण जोखिमबुझ्ने तथान्यूनीकरण र व्यवस्थापनको प्रयासकालागिपहिलो अनिवार्य शर्त हो । विपद् जोखिमन्यूनीकरण र व्यवस्थापनकालागिआवश्यक संस्थागत संरचनाको स्थापना र सुदृढीकरण र आवश्यकनीतितथाकानूनको तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ । विभिन्न क्षेत्रगतविकास योजनामार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरणका कार्यलाई मुलप्रवाहीकरण गर्न आवश्यक संयन्त्र र प्रकृया निर्धारण गर्नुपर्छ । विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनमानागरिक सरोकारको सम्बोधनतथाशासकीय पद्धति समावेशी र जोखिममा रहेका समूहमैत्रीपनि हुनुपर्छ । संघीय संविधानबमोजिमभर्खरै मात्र संघीय संरचनाको अभ्यास प्रारम्भ भएको छ र सोहीबमोजिमविपद् व्यवस्थापनको लागिपनिनयाँअवधारणा अनुसार संघीय नीति, कानून र रणनीतिक कार्ययोजनातयार भएको अवस्थामा स्थानीय सरकारको तोकिएको काम,कर्तव्य र अधिकार तथा स्थानीयआवश्यकता र संघीय र प्रादेशिकनीतितथाकार्ययोजनाको लक्ष्य पूरा गर्न सहयोग पुग्ने गरी यस प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र अन्तर्गत देहायअनुसारका प्राथमिकताप्राप्तकार्यहरु र रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ:

४.२.१.कानूनी संस्थागत संरचनाहरूको स्थापनाएवं सुदृढीकरण

विपद् व्यवस्थापन तीनवटै सरकारको साभ्ताअधिकार क्षेत्रमा पर्ने भएकोले स्थानीय सरकारले पनिआवश्यकताअनुसार कानूनतर्जुमा र संस्थागत संरचना स्थापनातथाविद्यमान संरचनाहरूको सुदृढीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्रविपद् व्यवस्थापनको शासकीय पद्धति सुदृढ र प्रभावकारी बनाउनु स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी हो यसकालागि देहाय अनुरूपका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
---------	--------------------	-----------------	---------	-----------------	-------------

१९.	स्थानीयआपतकालीनकार्यसञ्चालन केन्द्रलाईअद्यावधिकगरि सञ्चालन गर्ने	विपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु प्रभावकारी रूपले सञ्चालनभएकाहुनेछन्	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, परामर्शदातातथाविकास साभेदार
२०.	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकामातोकिएबमोजिमविपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्यका लागिविषयगत क्षेत्र गठन गरी परिचालन गर्ने	विपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु ब्यवस्थित रूपले सञ्चालन गर्नका लागिविषयगत क्षेत्रको गठन र परिचालनभएकाहुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखाविकास साभेदार, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र परामर्शदाता
२१.	सबै विद्यालय र अस्पतालहरुमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी कार्य जिम्मेवारी निर्धारण गर्ने	विद्यालयतथा अस्पतालमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन भई कार्य जिम्मेवारी निर्धारण भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, स्वास्थ्यशाखा, विव्यस,शिक्षाशाखा, साभेदार संघसंस्थाहरु, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र परामर्शदाता

४.२.२.कानूनी तथानियामक संरचनानिर्माण प्राथमिकता

बिगतकाकानूनीतथानीतिगतव्यवस्थाहरुको आधारमा सम्पादनगरिएकाकार्यहरुको अनुभवहरुलाई समेत अवलम्बन गरी विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनको बहु आयामिकतालाई सम्बोधन गर्न समसामयिककानूनीतथानीतिगतव्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकताभएको हुनाले विपद् व्यवस्थापनका सबै क्रियाकलापको समन्वयात्मक र प्रभावकारी रूपमाव्यवस्थापन गरी प्राकृतिकतथा गैरप्राकृतिकविपद्बाट सर्वसाधारणको जीउज्यान र

सार्वजनिक, नीजितथाव्यक्तिगत सम्पत्ति, प्राकृतिकएवं सास्कृतिक सम्पदा र भौतिक संरचनाको संरक्षण गर्न नगर कार्यपालिकाले विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन, २०७६ बनाएको छ । यस ऐनको कार्यान्वयनकालागिविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापननियमावलीतयार गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । विपद् जोखिमन्यूनीकरणको लागिभिन्नविषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धितकानूनी र नियामक संरचनाहरूको पनिविकास गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यसकालागिनिम्न रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरीएका छन् ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	
२२.	विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन, २०७५ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापननियमावलीतयार गर्ने	विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनशासनव्यवस्थित र सुदृढ गर्न नियमावलीतयार भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२३.	उप-महानगरको स्थानीयविपद् तथाजलवायु उत्थानशील योजनातयार गर्ने	स्थानीयतहमाप्रभावकारी विपद् तथाजलवायु उत्थानशील योजनातयार भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२४.	स्थानीय सडक सुरक्षा रणनीति तयार गर्ने	स्थानीय सडक सुरक्षा रणनीति तयार भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२५.	सीट बेल्ट, हेलमेटको प्रयोग र सार्वजनिकयातायात सुरक्षा सम्बन्धीनियमहरूलाई कडाईका साथलागु गर्ने	सडक प्रयोगकर्ताहरू सचेत र अनुशासितभई सडक दुर्घटना कमभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२६.	राष्ट्रिय भवन संहितालागु गर्ने, शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रहरूको लागिभवन	बाढी र भूकम्पप्रतिरोधीभवननिर्माणका लागिनीतिगतव्यवस्थालागु भएको हुनेछ	निरन्तर	तु म

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९३३

	संहिताअनुरूपभवननिर्माण विनियमवनाउने			
२७.	उपमहानगरपालिकाकाविकास योजनाहरूमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण मुलप्रवाहीकरण गर्ने	विकास योजनातथाकार्यक्रममाविपद् जोखिमन्यूनीकरण मुलप्रवाहीकरण गर्न निर्देशिकातयार भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२८.	विपद् जोखिमप्रभावमूल्याङ्कनलाई स्थानीयवातावरण संरक्षण ऐनमा समावेश गर्ने	विपद् जोखिमप्रभावमूल्याङ्कनवातावरण संरक्षण ऐन भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
२९.	स्थानीय र सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितिकालागि स्थानीयविपद् जोखिमव्यवस्थापनकार्य सञ्चालनविधितयार र नियमितअद्यावधिक गर्ने	स्थानीय र सामुदायिकविपदव्यवस्थापन समितिकालागिविपदव्यवस्थापनकार्यसञ्चालनकालागिकार्यविधितयार भएको हुनेछ ।	अल्पकालीन	तु म
३०.	स्थानीयआपतकालीनकार्यसञ्चालनकेन्द्रको कार्यसञ्चालनकार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	आपतकालीनकार्यसञ्चालन विधि तयार भएको ह'नेछ	अल्पकालीन	तु म
३१.	स्थानीयविपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालननिर्देशिकातयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	आपतकालीन कोष कार्यसञ्चालननिर्देशिकातयार गरी कार्यान्वयनभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
३२.	निजी क्षेत्रहरूको विपद् व्यवस्थापनअभ्यासहरूमाविपद् जोखिमन्यूनीकरण एकीकृत गर्न निर्देशिकातयार गर्ने	निजी क्षेत्रमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणको अभ्यास भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तु म
३३.	विपद् पश्चातको खोजउद्धार तथा राहतवितरण स्थानीय मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	उद्धारराहत सम्बन्धी मापदण्ड तथा राहतव्यवस्थापनप्रभावकारी भएको हुनेछ	अल्पकालीन	तु म
३४.	पूर्वाधार योजनाहरूको	पूर्वाधार योजनाको उत्थानशील डिजाइन र निर्माणका लागि	मध्यकालीन	तु

	सम्भाव्यताअध्ययन, डिजाइन र निर्माणका लागि जोखिम सुसूचीत र सुरक्षितहुनेगरी मापदण्ड र मानकहरु तर्जुमा गर्ने	मापदण्ड तयार भएको हुनेछ ।		म
३५.	विपद्को समयमापशुपंक्षीको उद्धार र हेरचाह सम्बन्धीनिर्देशिकानिर्माण र कार्यान्वयन गर्ने	आपतकालीनअवस्थामापशुपंक्षी उद्धार निर्देशिकानिर्माण र कार्यान्वयनभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तु म
३६.	हरित पूर्वाधार र पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकुलन(Ecosystem Based Adaptation)मार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिमार्गदर्शन तयार गर्ने	हरित पूर्वाधार र पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकुलनमार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिमार्गदर्शन तयार भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तु म

३. विपद् जोखिम सुशासनको लागिक्षमताअभिवृद्धि र सहकार्य

विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनकार्यलाई प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाउन उप-महानगरपालिका स्वयं र यसमा संलग्न सबै निकायहरुको क्षमता बढाउन आवश्यक हुन्छ ।यसकालागि देहायवमोजिमका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छः

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
३७.	विपद् जोखिमव्यवस्थापनमा(जलाधार व्यवस्थापन र पूर्वसूचना प्रणालीका लागि)	अन्तर स्थानीयतहबीच	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश आन्तरिक मामिलातथाकानूनमन्त्रालय,

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९३५

	सम्बन्धित स्थानीयतहबीच संयन्त्रतयार गर्ने	समन्वयभएको हुनेछ			विपद् व्यवस्थापनशाखा,नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्थानीय सरकारतथाविकास साभेदारहरु
३८.	विपद् व्यवस्थापनमा सम्बद्ध संस्थाहरुको क्षमतावृद्धिअभिवृद्धिका लागि एक आपसमाआदानप्रदानकार्यक्रमतथाविकास साभेदार संस्थाहरुबीच सहकार्य गर्ने	विपद् व्यवस्थापनमाकाम गर्ने संस्थाहरुको क्षमतावृद्धिभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदारहरु
३९.	समुदायमा गठन भएका सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितिहरुलाई वडा कार्यालयमासूचीकृत गरीविपदव्यवस्थापन समिति र सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितिको सञ्जालनिर्माण र बिस्तार गर्ने	सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितिको स्थानीयविपद् व्यवस्थापन समितिसँग सहजपहुँचभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	उपमहानगर विपद् व्यवस्थापनशाखा, वडा कार्यालय,रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदारहरु

४.२.४ विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा लैङ्गिकतथा सामाजिकसमावेशीताको सुनिश्चितता

महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धा,अपाङ्गता भएकाव्यक्ति र सीमान्तकृत समूदायविपद्को बढी जोखिममा हुन्छन् । विपद् जोखिमन्यूनीकरणका कार्यक्रमहरु यस प्रकारका जोखिममा रहेका समूहलाई प्राथमिकतामा राखेर सञ्चालन गर्नुपर्दछ र उनीहरुको अर्थपूर्ण सहभागितामार्फत समावेशीताको सुनिश्चितता गर्नुपर्दछ । विपद् जोखिम न्युनिकणमा समावेशीकरणको सुनिश्चितताको लागिनिम्नअनुसार रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय
---------	--------------------	-----------------	---------	-----------------

४०.	उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमव्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्ययोजना तयार गर्ने	जोखिमव्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्ययोजना तयार भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश आन्तरिक व्यवस्थापन शाखा कार्यालय
४१.	सीमान्तकृत समूह, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, तथा वृद्धवृद्धा जस्ता अति संकटान समुदायका लागि प्राथमिकताका आधारमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने	समावेशीकरणका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश मामिला तथा कानून साभेदारहरु

४.३ प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र ३: विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि उत्थानशीलता वृद्धि गर्न बृहत्तर जोखिम जानकारीमा आधारित निजी तथा सार्वजनिक लगानी प्रवर्द्धन

विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा लगानी प्रवर्द्धन गर्नुको मूलभूत उद्देश्य उत्थानशीलता वृद्धिका लागि श्रोत परिचालन मार्फत विद्यमान जोखिम न्यूनीकरण गरी सम्भावित क्षतिलाई कम गर्नु हो । सार्वजनिक निजी लगानी सुनिश्चित गरेर जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरूलाई विकास निर्माणका कार्यमा एकीकरण तथा आन्तरिकीकरण गरी भविष्यमा सृजना हुन सक्ने सम्भावित जोखिमको अन्तरनिहित कारणहरूको सम्बोधन गरी जनधन तथा विकास पूर्वाधारहरूलाई सुरक्षित गर्न सकिन्छ। यस प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र अन्तर्गत देहाय बमोजिमका प्राथमिकता प्राप्त कार्यहरू र रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ ।

४.३.१ उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विकास कार्यमाला गानी प्रवर्द्धन र मुल प्रवाहीकरण

सम्भावित तथा विद्यमान विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू मार्फत उत्थानशीलता वृद्धिका लागि विपद्का अन्तरनिहित कारणहरूलाई सम्बोधन गरी विकास कार्यमा मूल प्रवाहीकरण गर्न आवश्यक हुन्छ । यसकालागि निम्न अनुसारका रणनीतिक क्रियाकलापहरू निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
४२.	उप-महानगरपालिकाले पूर्वाधार निर्माणका कामगर्दा नयाँमात्रनभई सुरक्षित र मजबुतनिर्माणको विधिअवलम्बन गर्ने	पूर्वाधार संरचनाहरू विपद् जोखिमन्यूनीकरणका दृष्टिले मजबुतहुनेछन्	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापन कार्यालय, योजनाशाखा, भौतिक विकास शाखा
४३.	उप-महानगरपालिका क्षेत्रभित्र जोखिममा रहेका पूर्वाधारहरू(विद्यालय, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, खानेपानी तथा सरसफाइका संरचना, सरकारी तथासार्वजनिकभवनहरू, ऐतिहासिक सम्पदा र साँस्कृतिक धरोहरहरू) प्रवलीकरणका लागि लगानी बढाउने	जोखिमयुक्त पूर्वाधारहरू सुरक्षित भएका हुनेछन्	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालय, योजना आयोग तथा महानगरपालिका विषयगत शाखा
४४.	उपमहानगर क्षेत्रभित्रका सबै विद्यालयलाई मजबुत संरचनाको रूपमा निर्माण, पुननिर्माण तथा प्रवलीकरण गरी सुरक्षित आपतकालीन आवासीय सेवा समेत दिन सक्ने गरी निर्माण गर्ने	सबै विद्यालय उत्थानशील र सुरक्षित भएका हुनेछन्	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	सामाजिक विकास मन्त्रालय, योजना आयोग, प्रदेश शिक्षा वि.व्य.स. गाउँपालिका शिक्षा साभेदार
४५.	बृहत् विद्यालय सुरक्षा अवधारणाको कार्यान्वयन गरी सबै विद्यालयलाई सुरक्षित विद्यालय बनाउने	सबै विद्यालय विपद् जोखिमबाट सुरक्षित भएका हुनेछन्	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	सामाजिक विकास मन्त्रालय, भौतिक पूर्वाधार मन्त्रालय, निर्देशनालय वि.व्य.स, समुदाय, शिक्षा मन्त्रालय, शिक्षा शाखा
४६.	आवश्यक ठाउँमा पोखरीहरूको निर्माण तथा संरक्षण गरी पानी संरक्षण र वर्षाको पानी संकलन तथा पानी उपयोगमा कुशल प्रविधिको	बाढी, खडेरी तथा आगलागीको क्षतिकम भएको हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वडा कार्यालयहरू, पूर्वाधार शाखा तथा विकास साभेदार

	उपयोग गर्ने				
४७.	सरकारी कार्यालयहरु,सामुदायिकभवनहरु, विद्यालयहरु, अस्पतालहरु र आश्रयस्थलहरु सार्वजनिकपूर्वाधारहरु,बालमैत्री, वृद्धवृद्धा तथाअपाङ्गमैत्रीबनाउने	संकटासन्न समूहको उत्थानशीलतावृद्धि भएको हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	सामाजिकविकास भौतिकपूर्वाधार शिक्षाशाखातथाविकास साभ

४.३.२. विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा सार्वजनिकलगानी वृद्धि

नगरपालिकाको वार्षिक योजनातथाकार्यक्रमहरु तथाविकास निर्माणका ठूला परियोजना र सडक निर्माण जस्ता कार्यमा जोखिमआँकलनकाआधारमानिश्चितप्रतिशत बजेट विपद् जोखिमन्यूनीकरणको लागि छुट्याउने अनिवार्य व्यवस्था गरी विपद् जोखिमन्यूनीकरणको लागि सार्वजनिकलगानी बढाउन सकिन्छ । यसकालागिनिम्नानुसार रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
४८.	उप-महानगरपालिकाको वार्षिक विकास बजेटको ५ प्रतिशतविपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि छुट्याउने	विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिलगानी सुनिश्चितभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखातथानगरकार्यपालिका
४९.	सडक निर्माण लागतको कम्तिमा ५ प्रतिशत रकम सडक सुरक्षाकालागि	सडक दुर्घटनाको जोखिमन्यूनीकरणका लागिलगानी सुनिश्चितभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	पूर्वाधार विकास शाखातथानगरकार्यपालिका

	छुट्याउने व्यवस्था गर्ने				
५०.	विकास आयोजनाको बजेटबाट विपद् पश्चातपुननिर्माणमा उपयोगी गर्ने अनुमतिदिन बजेट रकमान्तरका लागिप्रकृया स्थापित गर्ने	पुननिर्माणका लागिलगानीउपलब्धभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखातथानगरकार्यपालिका
५१.	उप-महानगरपालिकाको वार्षिक बजेट पद्धतिमा विपद् जोखिमव्यवस्थापन बजेट कोडको व्यवस्था गर्ने	वार्षिक रुपमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणको लागि बजेट सुनिश्चितभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखातथानगरकार्यपालिका

४.३.३ विपद् जोखिमन्यूनीकरणको लागिनिजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानी वृद्धि

निजी क्षेत्रले एकातिर आफ्नै व्यवसाय र कर्मचारीहरुको सुरक्षा र व्यवसायिक निरन्तरताको लागिलगानी गर्नुपर्दछ भने अर्कोतर्फ व्यवसायिकउत्तरदायित्वको रुपमाविपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागिलगानी गर्न र व्यवसायिक रुपमा सरकारसँग साभेदारी र नवप्रवर्तनकालागिलगानी गर्ने वातावरण तयार गर्नुपर्दछ । विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा निजी क्षेत्रको साभेदारी र लगानीवृद्धिका लागिनिम्नानुसार रणनीतिक क्रियाकलापनिर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
---------	--------------------	-----------------	---------	-----------------	-------------

५२.	उप- महानगरपालिकाभित्रकाव्यापारिक प्रतिष्ठान तथाउद्योगलाई विपद्को समयकालागिव्यवसाय निरन्तरता योजनातयार गरी कार्यान्वयन गर्न प्रोत्साहन गर्ने	व्यवसाय निरन्तरता योजनातयार भइकार्यान्वयनभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	उद्योग बाणिज्य संघ, विपद् व्यवस्थापनशाखातथानिजी क्षेत्र
५३.	व्यवसायिक सामाजिकउत्तरदायित्वमार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरण, पूर्वतयारी,पुनर्लाभ र पुननिर्माणका लागिनिजी क्षेत्रको लगानी परिचालन गर्ने	विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा निजी क्षेत्रको लगानी र साभेदारी वृद्धि भएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	उद्योग बाणिज्य संघ, विपद् व्यवस्थापनशाखातथानिजी क्षेत्र
५४.	विपद् जोखिमलगानीतथा जोखिमहिस्सेदारीकालागि सार्वजनिक,निजी संयुक्तलगानी प्रवर्द्धन गर्नेकार्यक्रमतयार गरी परिचालन गर्ने	विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा निजी क्षेत्रको लगानी र साभेदारी वृद्धि भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	उद्योग बाणिज्य संघ, विपद् व्यवस्थापनशाखातथानिजी क्षेत्र, सहकारी
५५.	वित्तीय संस्था, सहकारी तथा सामुदायिक संस्थाहरु मार्फत विपद् जोखिमन्यूनीकरणमा लगानीको लागि सहजवातावरणको व्यवस्था गर्ने	विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागिनिजीतथा सामुदायिकलगानीवृद्धि भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	उद्योग बाणिज्य संघ, निजी क्षेत्र, सामुदायिक संस्थाहरु तथा सहकारी
५६.	विपद् व्यवस्थापनतथान्यूनीकरणका लागिनिजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्नका लागिप्याकेज स्थापना र सञ्चालन गर्ने	नवप्रवर्तनकालागिनिजी क्षेत्रले लगानी गरेको हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	उद्योग बाणिज्य संघ तथानिजी क्षेत्र

४.३.४ सामाजिक सुरक्षा,बीमातथा जोखिमहिस्सेदारी मार्फत उत्थानशीलतावृद्धि

विपद् पश्चात्वितरण गरिने राहतलाई सामाजिक सुरक्षा, बीमा,कृषितथापशु बीमा,सम्पत्तिबीमा जस्ता जोखिम हिस्सेदारीकाउपायहरु मार्फत क्रमशःप्रतिस्थापन गर्न जरुरी छ र सामुदायिकतथा सामाजिक सुरक्षाक्रियाकलापहरुलाई जोखिमव्यवस्थापनसँग जोडेर सञ्चालन गर्नुपर्दछ । यसकालागिनिम्नानुसार रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
५७.	विपद्को जोखिममा रहेका समूह, समुदायतथानागरिक जीवनबीमाको व्यवस्था गर्ने	जोखिममा रहेका नागरिकको उत्थानशीलतावृद्धिभएको हुनेछ	अल्पकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश योजनाआयोग, प्रदेश मन्त्रालय, बीमाकम्पनीहरु तथानिजी क्षेत्र
५८.	घर,भवनतथानिजी सम्पत्तिको बीमाको लागिनीतिगत रुपमा सहजीकरण गर्ने	विपद्बाट हुने नोक्सानीको क्षतिपूर्ति सुनिश्चितभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश योजनाआयोग, प्रदेश मन्त्रालय, बीमाकम्पनीहरु,निजी क्षेत्र
५९.	कृषितथापशु बीमाकार्यक्रमलाई उपमहानगर क्षेत्रका सबै बस्तीहरुमा बिस्तार गर्ने	कृषि क्षेत्रको उत्थानशीलता वृद्धि भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश योजनाआयोग, प्रदेश मन्त्रालय, बीमाकम्पनीहरु,निजी क्षेत्र
६०.	जीविकोपार्जनकाआधार, सीप, औजार र लगानीलाई विपद्को अवस्थाबाटजोगाउन योगदानमाआधारित बीमा प्रणालीलाई बिस्तार गर्ने	जीविकोपार्जनमाउपायहरुको बीमामार्फत उत्थानशीलता वृद्धि भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश योजनाआयोग, प्रदेश मन्त्रालय, बीमाकम्पनीहरु,निजी क्षेत्र
६१.	उपमहानगरका सार्वजनिकभवनहरु,विद्यालय,अस्पताल,स्वास्थ्य चौकीतथा	सार्वजनिकभवनतथापूर्वाधारहरुको विपद् बीमाभएको हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश योजनाआयोग, प्रदेश मन्त्रालय, बीमाकम्पनीहरु,निजी क्षेत्र

महत्वपूर्ण पूर्वाधारहरुको विपद् जोखिमबीमाको व्यवस्था गर्ने				
--	--	--	--	--

४.४ प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र ४: प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य र पुनर्लाभ, पुनः स्थापनातथापुनःनिर्माणमा 'अभ्र राम्रो र बलियो निर्माण' का लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

यसप्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रले प्रभावकारी प्रतिकार्यको लागि आवश्यक पूर्वतयारी र जोखिमन्यूनीकरण सहितको पुनर्स्थापनातथापुननिर्माणलाई समेट्दछ । विपद् पश्चातको प्रतिकार्य, पुनर्स्थापना र पुननिर्माण तथापुनर्लाभकागतिविधिहरुमाबहुप्रकोप जोखिमलाई ख्याल गरी अभ्रबलियो र सबैप्रकारको जोखिमबाट सुरक्षितनिर्माणका लागि आवश्यक रणनीतिक क्रियाकलापहरुलाई समेटेर निम्नानुसारका प्राथमिकताप्राप्तकार्यहरु र रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएकोछ ।

४.४.१ प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्यका लागि विपद् पूर्वतयारीको सुदृढीकरण

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
६२.	आपतकालीन अस्थायी आश्रयस्थलको लागि नगरमाखुल्ला क्षेत्र तथा अस्थायी आश्रयस्थलनिर्माण गर्ने	आपतकालीन समयको लागि खुल्ला क्षेत्र पहिचान र आश्रयस्थलनिर्माण भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथा विकास साभेदारहरु
६३.	भण्डारण गृह स्थापना गरी आपतकालीन उद्धार सामग्री तथा उपकरणहरु र खाद्य तथा गैरखाद्य राहत सामग्रीहरुको व्यवस्थापन र भण्डारण गर्ने	उद्धार तथा राहत सामग्रीको उपलब्धता सुनिश्चित भएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथा विकास साभेदारहरु
६४.	स्थानीय तहका भण्डारण गृहहरुमा महिला, सुत्केरी, बालबालिका, वृद्ध वृद्धा,	आपतकालीन समयमा संकटान समूहको विशेष आवश्यकता सम्बोधनको	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, नेपाल रेडक्रस

	अपाङ्गताभएकातथाविरामीका वशेष आवश्यकता पूरा हुने गरी खाद्यान्न, औषधि,सरसफाइका सामाग्रीतथा उपकरणहरु पर्याप्त मात्रामा भण्डारण गर्ने	सुनिश्चिताभएको हुनेछ			सोसाइटी तथाविकास साभेदारहरु
६५.	प्रत्येक सार्वजनिक,सरकारी र व्यवसायिकभवनमाआपतकाल निनिकास मार्गर आपतकालीन भेलाहुने स्थानछुट्याई विपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजनातयार गर्ने	सार्वजनिकभवनहरुमावि पद् प्रतिकार्यको लागिपूर्वतयारी भएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी,विपद् व्यवस्थापनशाखाविकास साभेदारहरु तथा परामर्शदाता
६६.	उप-महानगरपालिकाको विपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजनातर्जुमा गर्ने	तुलसीपुर उपमहानगरपालिकाको विपद् पूर्वतयारी योजनातयारभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप- महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा,नेपाल रेडक्रस सोसाइटी,विकास साभेदारहरु तथा परामर्शदाता

४.४.२ बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणालीको विकास

बहुप्रकोप जोखिमआँकलन र पूर्वानुमान पद्धतिको सुदृढीकरण गरी पूर्वसूचना प्रणालीसँग जोडेर यसको विस्तार गर्न आवश्यक छ । विपद् पूर्वसूचनामा जोखिममा रहेका समुदाय र समूहको पहुँच स्थापितगनुपर्दछ । प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि कार्य सञ्चालनप्रक्रिया र विधितर्जुमा गर्नुपर्दछ । यसकालागि देहायअनुसारका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
६७.	उपमहानगरपालिकाभित्रबग्ने प्रमुखजलाधारहरु बबईनदी,पातुखोल,भमके खोला,ग्वार खोलालगायतकाअन्यखोलामा बाढीको जोखिममा रहेका क्षेत्रमापूर्वसूचना प्रणालीको स्थापना र सुदृढीकरण गर्ने	बबईनदी,पातुखोल,भमके खोला,ग्वार खोलाको तटीय क्षेत्रमापूर्वसूचना प्रणाली व्यवस्थितभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, जलतथामौसम विज्ञान विभाग, नेपाल रेडकस सोसाइटी, विकास साभेदार तथा परामर्शदाता
६८.	प्रमुखप्रकोपहरुको तथ्याङ्कविश्लेषण र पूर्वानुमान गरी प्रकोप पात्रोको आधारमापूर्वसूचनामूलकसंदेशहरुको उत्पादनतथा प्रसारण गर्ने	पूर्वसूचनामूलक देशहरु उत्पादन र प्रसारण भएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, जलतथामौसम विज्ञान विभाग, नेपाल रेडकस सोसाइटी, विकास साभेदार तथा परामर्शदाता
६९.	स्थानीय ज्ञान सीप, अनुभव र परम्परागतअसलअभ्यासलाई विपद् पूर्वसूचनाको रूपमा सदुपयोग गर्ने	पूर्वसूचनामा परम्परागत ज्ञान,सीप र अनुभवलाई समेटिएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, नेपाल रेडकस सोसाइटी, तथाविकास साभेदार
७०.	जलतथामौसम मापन केन्द्र र स्थानीय सञ्चार माध्यमसँगको समन्वयमा जोखिममा रहेका समुदायको	संकटासन्न समुदायको पूर्वसूचनामापहुँच स्थापितभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा,जलतथामौसम विज्ञान विभाग, नेपाल रेडकस

	पूर्वसूचनामापहुँच स्थापित गर्ने				सोसाइटी तथाविकास साभेदार
७१.	उपमहानगर भित्रका सबै सार्वजनिकभवनहरु,शिक्षण संस्थाहरु, अस्पतालतथाव्यवसायिकभवनहरुमाआगलागीपूर्वसूचना प्रणाली उपकरणहरु जडान गर्ने	आगलागीको पूर्वसूचनाले क्षतिकमभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विकास साभेदार
७२.	विपद् पूर्वसूचनामा जोखिममा रहेका महिला,बालबालिका, वृद्धवृद्धा, अपाङ्गताभएकाव्यक्तितथा संकटासन्न समुदायको पहुँच,प्रतिनिधित्व र सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	पूर्वसूचना प्रणालीमा सबैको पहुँच सुनिश्चितभएको हुनेछ	निरन्तर	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विकास साभेदार, सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समिति

४.४.३ समुदायमाआधारित विपद् जोखिमन्युनिकरण प्रवर्द्धन

विपद्को समयमाप्रारम्भिकप्रतिकार्यकर्ता समुदाय नै हुन्छ ।समुदायमाआधारित संस्थाहरुलाई विपद् जोखिमको अवस्थाआँकलनतथा स्थानीय जोखिमन्युनीकरण योजनानिर्माणमा सहभागी गराई विपद् सम्बन्धी ज्ञान र सूचना संवाहकको रुपमाविकास गर्नुपर्दछ ।सामुदायिक संस्थाहरुको विकास, विस्तार र सञ्जालीकरणले समुदायको क्षमताअभिवृद्धि हुन्छ । यसकालागि देहायबमोजिमका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
७३.	समुदायमाआधारित	समुदायमातालिमप्राप्तप्रथमखोज	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-	सुरक्षानिकाय,

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्युनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९४७

तालिमप्राप्त र इच्छुक स्वयमसेवकहरुको प्रथमखोज तथा उद्धार समूहनिर्माण गरी क्षमताविकास गर्ने	तथा उद्धारक उपलब्धभएको हुनेछ		महानगरपालिका	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदार
--	------------------------------	--	--------------	--

४.४.४.विपद् पूर्वतयारीको लागि संचार समन्वयतथा सूचना सम्प्रेषण प्रणालीको सुदृढीकरण

आम सञ्चार तथा सूचनाप्रविधिको विकासलाई विपद् पूर्वसूचना, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यमाव्यवस्थित रुपमाप्रयोग गर्ने संयन्त्र र विधिको विकास गरी विभिन्नमाध्यमहरु मर्फत विपद् सूचनामा जोखिममा रहेका समुदायको पहुँच बढाउन आवश्यक छ । यसकालागिनिम्नानुसार रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
७४.	सबै वडामा सामुदायिकविपद् तथाजलवायु सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने	विपद् जोखिमबारे समुदाय सुसूचीतभएको हुनेछ	अल्पकालीन	वडा कार्यालय	वडाकार्यालय, सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समिति नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदार
७५.	आमसञ्चार,स्थानीय र आधुनिक सूचनाप्रविधिलाई विपद् जोखिम सचेतना वृद्धिअभिवृद्धि र पूर्वसूचना प्रणालीसँग व्यवस्थित रुपले जोड्न संस्थागत र कार्यक्रमतहको साभेदारी विकास गर्ने	विपद् जोखिमको जानकारी र पूर्वसूचनामाप्रविधिको प्रयोग भएको हुनेछ	अल्पकालीन	उप- महानगरपालिकासभेदार संस्थाहरु	उप-महानगरपालिकाविपद् व्यवस्थापनशाखा,पत्रकार महासंघ,सञ्चार संस्था, एफ रेडीयोहरु, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदार
७६.	प्रदेश र केन्द्रीयतहसँग समन्वयहुनेगरी विपद् जोखिमन्यूनीकरण पोर्टल अद्यावधिकगर्ने	विपद् सूचनाव्यवस्थितभएको हुनेछ	मध्यकालीन	उप- महानगरपालिकासभेदार संस्थाहरु	आन्तरिक मामिलातथाकानुनमन्त्रालय, प्रदेश जिल्लाआपतकालीनकार्यसञ्चार

					नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथाविकास साभेदार
७७.	संकटान समूह तथा फरक क्षमता भएका, दृष्टिविहीन, बहिरा तथा निरक्षरको लागि विशेष प्रकारका सञ्चार तथा प्रसार सामग्री, विधि र माध्यमको विकास गरी सञ्चालन गर्ने	विपद् सूचनाका समावेशी पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ	मध्यकालीन	उप-महानगरपालिका	सामाजिक विकास मन्त्रालय जिल्ला आपतकालीन कार्य सञ्चार केन्द्र, पत्रकार महासंघ, सञ्चार संस्था तथा नेपाल रेडक्रस सोसाइटी

४.४.५ खोज तथा उद्धार क्षमताको विकास

खोज तथा उद्धार कार्य प्राथमिक रूपमा सुरक्षानिकायको जिम्मेवारी अन्तर्गतको विषय भएतापनि सबै स्थानमा विपद्को समयमा तत्काल सुरक्षानिकाय पुग्न सम्भव हुदैन । यसर्थ समुदाय तहमा स्वयमसेवकहरुको प्रथम उद्धारकर्ता टोली तयार गरी क्षमता विकास गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी समुदाय तहमा आवश्यक खोज उद्धार सामग्रीको व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ । यसकालागि निम्नानुसार रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
७८.	उपमहानगरपालिकाका सबै वडामा समुदायमा आधारित खोज र उद्धार कार्यदल गठन गरी प्रथम उद्धारक (First Responder) का रूपमा तालिम दिने	वडा तहमा प्रथम उद्धारकर्ता टोली गठन भएको हुनेछ	मध्यकालीन	वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सुरक्षानिकाय सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति तथा विकास साभेदार
७९.	वडा तहमा प्राथमिक उपचार कार्यदल गठन गरी स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरुसँगको समन्वयमा उनीहरुको क्षमता	प्राथमिक उपचारका लागि दक्ष जनशक्ति उत्पादन भएको हुनेछ	मध्यकालीन	वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय स्वास्थ्य संस्था तथा विकास साभेदार

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजना २०७९/४९

	वृद्धिअभिवृद्धि गर्ने				
८०.	आगलागी नियन्त्रणका लागि सामुदायिकखोज तथा उद्धार कार्यदलको क्षमताविकासकालागितालिमदिने	खोज तथा उद्धार टोलीको आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धीक्षमताविकास भएको हुनेछ	मध्यकालीन	वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सुरक्षानिकाय सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितितथाविकास साभेदार
८१.	उपमहानगरपालिका क्षेत्रकाप्रमुखप्रकोपहरु (भूकम्प,बाढी,कटान,सडक दुर्घटना,आगलागी,महामारी) को लागि परिदृष्यमाआधारित कृत्रिम घटना अभ्यास नियमित रूपमा सञ्चालन गर्ने	प्रतिकार्यका लागिपूर्वतयारी व्यवस्थित र प्रभावकारी भएको हुनेछ	निरन्तर	वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सुरक्षानिकाय, सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समितितथाविकास साभेदार
८२.	वडा तहमाखाद्य,गैरखाद्यतथाऔषधि जस्ता माववीय सहायता सामाग्रीको भण्डारण तथापुनःभण्डारणको प्रबन्ध गर्ने	स्थानीयतहमातत्काल राहत सामाग्रीउपलब्धभएको हुनेछ	निरन्तर	वडा कार्यालय	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सुरक्षानिकाय सोसाइटी सामुदायिकविपद् व्यवस्थापन समिति,सुरक्षानिकाय
८३.	खोज उद्धार र राहतको क्रममामहिला,बालबालिका,बृद्धबृद्धा तथाअपाङ्गताभएकाव्यक्तिहरुको सुरक्षा, संरक्षण र फरक आवश्यकताको लागिविशेष व्यवस्था गर्ने	आपतकालीनअवस्थामा जोखिममा रहेका समूहको संरक्षण भएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	महिलातथाबालबालिकाशाखा नेपाल रेडक्रस सोसाइटी सुरक्षानिकायतथाविकास साभेदार

४.४.६पुनर्लाभ, पुनःस्थापना र पुनर्निर्माणमा “अझ राम्रो र अझबलियो निर्माण” अवधारणा प्रवर्द्धन

तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाबहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेकोले विपद् जोखिमन्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बनगर्दा बहुप्रकोप जोखिमको ख्याल गर्नुपर्दछ । विपद् पश्चातको पुनर्स्थापनातथापुननिर्माणलाई अझ राम्रो, अझबलियो र सुरक्षितनिर्माणको अवसरको रुपमालिएर बहुप्रकोप जोखिमबाट सुरक्षितहुनेगरी पुननिर्माण सुनिश्चित गर्नका लागिआवश्यकनीतिगत र कार्यक्रमगतप्रबन्ध गर्नुपर्दछ । विपद् पुनःस्थापना र पुननिर्माणलाई राम्रो,बलियो र सुरक्षितबनाउन देहायबमोजिमका रणनीतिक क्रियाकलापहरु निर्धारण गरिएको छ ।

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
८४.	अझबलियो र सुरक्षितपुननिर्माणको लागिप्राविधिकजनशक्ति, निर्माणकर्मी,डकर्मी,सिकर्मी र आपूर्तिकर्ताको लागिनिर्माण तालिम र चेतनामूलककार्यक्रममार्फत क्षमतावृद्धिअभिवृद्धि गर्ने	सम्बन्धितनिकाय र व्यक्तिको क्षमतावृद्धिअभिवृद्धिभएको हुनेछ	मध्यकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश भौतिकपूर्वाधार तथाविकास मन्त्रालय नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विकास साभेदार तथानिर्माण व्यवसायी संघ
८५.	उपमहानगरपालिकाको भू-उपयोग नीतितथातथा योजनातयार गर्दा बहुप्रकोप जोखिमलाई एउटा आधारको रुपमालिएर जमिनको बर्गीकरण गरी उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा बस्तीविकास तथाठूला संरचनानिर्माण र उद्योग खोल्न निषेध गर्ने	उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रका समुदायविपद्बाट सुरक्षितभएकाहुनेछन्	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश भौतिकपूर्वाधार तथाविकास मन्त्रालय, प्रदेश भूमीव्यवस्थापन, कृषितथा सहकारी मन्त्रालयतथानगरकार्यपालिका
८६.	जोखिम संवेदनशील भू-उपयोग योजनातथाबहुप्रकोप जोखिम लेखाजोखाको	उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रका समुदायविपद्बाट	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	प्रदेश भौतिकपूर्वाधार तथाविकास मन्त्रालय, प्रदेश भूमीव्यवस्थापन, कृषितथा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	आधारमाउच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमाबसोबास गरिरहेका समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने	सुरक्षितभएकाहुनेछन्			सहकारी मन्त्रालयतथानगरकार्यपालिका
८७.	तुलसीपुर उप-महानगर क्षेत्रभित्रकाप्रमुखजलाधार क्षेत्र बबई, पातु,ग्वार र भमके खोलाको जोखिम क्षेत्र निर्धारण गरी जोखिममा रहेका बस्तीहरु साथै तटीय क्षेत्र अतिक्रमण गरी बसेका सबै बस्तीहरु क्रमिक रुपमा स्थानान्तरण गर्ने	तुलसीपुर उप-महानगरपालिकाजोखिममा रहेका बस्तीहरु साथै तटीय क्षेत्र अतिक्रमण गरी बसेका सबै बस्तीहरु सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण भएकाहुनेछन् ।	दीर्घकालीन	उप-महानगरपालिका	विपद् व्यवस्थापनशाखा,प्रदेश मन्त्रालय र केन्द्र सरकार भुमिव्यवस्था,सहकारी तथागरिबीनिवारण मन्त्रालयप्रदेशआन्तरिक मामिलातथाकानूनमन्त्रालय
८८.	सुरक्षितभवननिर्माण, प्रवलीकरण र मर्मत सम्भारका बारेमा सूचनाशिक्षातथा सञ्चार सामग्रीको विकास गरी प्रसार गर्ने	सुरक्षितनिर्माण सम्बन्धी चेतनाको विकास हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी तथासाभेदार संस्थाहरु
८९.	सडक छेउमा वृक्षारोपण गर्ने	वातावरणको संतुलनकायमहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९०.	पार्क निर्माण तथाखुल्ला ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने	वातावरणको संतुलनकायमहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९१.	प्लाष्टिकजन्य वस्तुहरुको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्ने	वातावरणको संतुलनकायमहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
९२.	बहु-जोखिमनक्सा र RSLUP को कार्यान्वयन गर्ने	दीर्घकालिनविकास निर्माण कार्यमा सहयोगन हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	भौतिकापूर्वाधार विकास शाखा
९३.	ठाटीगाउँ, भम्के, धारापानी, डमरखोला र फुर्सातामावायो इन्जिनियरिङ्ग सम्बन्धिततालिम संचालन गर्नुपर्ने ।	दीर्घकालिनविकास निर्माण कार्यमा सहयोगन हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	भौतिकापूर्वाधार विकास शाखा
९४.	विपद् पूर्वतयारी प्रविधि र जोखिमन्यूनीकरण योजनाहरू वारे सचेतनाअभियान र कार्यशालाहरू संचालनगनुपर्ने ।	विपद् जोखिमन्यूनीकरण गर्ने कार्यमा सहभागितहुनेछ ।	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९५.	तुलसीपुर बजारमादमकलको प्रभावकारी संचालनतथाप्रभावकारी व्यवस्थापनगर्नुपर्ने ।	आगलगीबाट हुने जोखिमन्यूनीकरण हुनेछ ।	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९६.	सतहपानीव्यवस्थापन र चेक ड्यामको श्रृंखलानिर्माण गर्ने (वडा न. १,३, ४, १३, १९)	मत्वावग्नेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार निर्माण शाखा
९७.	बायोइन्जिनियरिङ्ग उपायहरू अबलम्बन गर्ने (वडा न. १,३, ४, १३, १९)	ल्याण्स्लाईड रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९८.	स्लोप रेग्रेडिङ्ग र बायो इन्जिनियरिङ्ग कार्य गर्ने (वडा न. १, बयाले)	ल्याण्स्लाईड रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
९९.	कटान रोकन स्पर्स र	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-	वातावरण

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	तटबन्धहरू निर्माण गर्ने (वडा न. २, पोटाली)			महानगरपालिका	तथाभौतिकपूर्वाधारशाखा
१००.	बाँस र उपयुक्तवनस्पतिप्रजाति वृक्षारोपन मार्फत हरियो बेल्ट स्थापना गर्ने (वडा न. २, पोटाली)	ल्याण्डस्लाईड रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
१२१.	मुख्यनालीहरूमा सतहपानीव्यवस्थापन र चेक ड्यामको श्रृंखलानिर्माण गर्ने (वडा न. ३, खैरेपुर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
१२२.	बायोइन्जिनियरिङ उपायहरू मार्फत साइड पर्खाल संरक्षण गर्ने (वडा न. ३, लाहुरेचौर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
१२३.	सडकको माथिल्लो छेउमा कटअफ ड्रेन र रिटेनिङ पर्खाल मार्फत सतहको पानीव्यवस्थापन गर्ने (वडा न. ३, कलमरे)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१२४.	पर्खालकाप्पालहरू र सतहनालीहरू मार्फत भूमिगतजलव्यवस्थापन गर्ने (वडा न. ३, कलमरे)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१२५.	कटान रोकन बायो इन्जिनियरिङ प्राविधिअबलम्बन गर्ने (वडा न. ३, कलमरे)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
१२६.	सडकको माथिल्लो छेउमा	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-	वातावरण

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	slope regradingर वेशमा रिटेनिड पर्खाल निर्माण गर्ने (वडा न. ४, लाहुरेचौर)			महानगरपालिका	तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१२७.	बायोइन्जिनियरिङ उपायहरू मार्फत पुनरुत्थान(Reforestation) गर्ने (वडा न. ४, लाहुरेचौर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाविपद् व्यवस्थापनशाखा
१२८.	पटु खोलाको दुबै किनारमा तटबन्धहरू र spurs को श्रृंखलानिर्माण गर्ने (वडा न. ५, वसपार्क क्षेत्र)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१२९.	वातावरण मैत्रीबायो ईन्जिनियरिङ् उपायहरू प्रयोग गरी बाढी नियन्त्रण गर्ने (वडा न. ५, वसपार्क क्षेत्र)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१३०.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली (EWS) स्थापना गर्ने (वडा न. ५, गौरापाटु)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, मौषम विज्ञान विभाग
१३१.	तटबन्धहरूको दुबै बैकमा spurs निर्माण गर्ने (वडा न. ६, राजापुर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१३२.	बाढीको कटान दिगो नियन्त्रण गर्न दुबै किनारमा बाँसको वृक्षारोपण सहितको हरियो बेल्ट तयार गर्ने (वडा न. ६, गौरीडाँडा)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
१३३.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली स्थापना(EWS) गर्ने (वडा न. ६, अटो गाँउ)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभागवन अनुसन्धानशाखा
१३४.	नदीनजिक घरहरू नबनाउन साथै सडकको दुवै किनारहरूमाकरिडोर निर्माण गर्ने (वडा न. ६, सम्भुनागाँउ)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१३५.	पानी भण्डारण गर्न पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. ६, राजौरागाँउ)	गर्मी मौषमपानीको आपूर्ति गर्न सजिलोहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१३६.	नदीहरूको दूवै किनारका तटबन्धहरूमा श्रृंखला स्पर्स र डाइक्सहरू निर्माण गर्ने (वडा न. ७, गैरापाटु)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१३७.	बाढीबाट नदीकिनार कटान दिगो नियन्त्रणलागिबाँसको वृक्षारोपण सहितको हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) तयार गर्ने (वडा न. ७, बेत्रावती)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१३८.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली (EWS) स्थापना गर्ने (वडा न. ७, हात्तीडुमका)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभागवन अनुसन्धानशाखा
१३९.	मुख्यनालीमा सतहपानीव्यवस्थापन र चेक	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा,

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	ड्याम को श्रृंखलानिर्माण गर्ने (वडा न. ७, प्रगतिनगर, राजपुर)				वन अनुसन्धानशाखा
१४०.	Debris flow को लागि bioengineering को उपायहरू अवलम्बन गरि Side wall protection गर्ने (वडा न. ७, प्रगतिनगर, राजपुर)	फोहर व्यवस्थापन हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१४१.	नदीको दुवै किनारका तटबन्धसंग श्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. ८, मलवहन)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१४२.	बाढी कटानको दिगो रूपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) दुवै किनार उपायहरू अवलम्बन गर्ने (वडा न. ८, धौवाघाट)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१४३.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली (EWS) स्थापना गर्ने (वडा न. ८, दुधेना)	बाढी सम्बन्धित सूचना आदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जल तथा मौसम विभाग वन अनुसन्धानशाखा
१४४.	नदीनजिक घरहरू नबनाउन साथै सडकको दुवै किनारहरू माकरिडोर निर्माण	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	गर्ने (वडा न. ८, बोतलपुर)				
१४५.	नदीको दुवै किनारका तटबन्धसंग श्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. ९, सिलवन)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१४६.	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण उपायहरु दुवै किनार अबलम्बन गर्ने (वडा न. ९, गैराटाकुरा)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१४७.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली (EWS) स्थापना गर्ने (वडा न. ९, पटुखोला)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभाग वन अनुसन्धानशाखा
१४८.	सतहपानीव्यवस्थापन गर्न श्रृंखला रुपमा चेक ड्यामको निर्माण गर्ने (वडा न. ९, शिवपुर टोल)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१४९.	बायोइन्जिनियरिड उपायहरु अबलम्बन गर्ने (वडा न. ९, शिवपुर टोल)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१५०.	नदीको दुवै किनारका तटबन्धसंग श्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १०, बन्नाउँ)	बाढीबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१५१	बाढी कटानको दिगो नियन्त्रण गर्न नदीको दुवै किनारका	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	तटबन्धसंग श्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. ११, बेलगनारी)				
१५२.	बाढी पूर्व चेतावनी प्रणाली (EWS) स्थापना गर्ने (वडा न. ११, बेलगनारी)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभागवन अनुसन्धानशाखा
१५३.	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. ११, बेलगनारी)	गर्मी मौषममापानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१५४.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षण श्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. ११, चपुवाडाँडा)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१५५.	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अबलम्बन गर्ने (वडा न. ११, चपुवाडाँडा)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१५६.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागीश्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १२, कचिला)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१५७.	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अबलम्बन गर्ने (वडा न. १२, कपदादेवी)				
१५८.	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्रीनिकासी गर्ने (वडा न. १२, कचिला)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभागवन अनुसन्धानशाखा
१५९.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागीश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १३, बखरीया)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१६०	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अबलम्बन गर्ने (वडा न. १३, अमिलेटार)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१६१	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्री निकासी गर्ने (वडा न. १३, सिमाखुटी)	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१६२	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. १३, सिमाखुटी)	गर्मी मौषममापानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
१६३.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागिश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १४, दबकपुर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१६४.	बाढी कटानको दिगो रूपमानियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अबलम्बन गर्ने (वडा न. १४, बान्की)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१६५.	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्री निकासी गर्ने (वडा न. १४, भलमुरुवा)	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१६६.	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. १४, कंजोरगनारी)	गर्मी मौषममापानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१६७.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागिश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १५, चौपरीयागनारी)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१६९.	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्रीनिकासी	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	गर्ने (वडा न. १५, दक्षिण कुरहरिया)				
१७०.	बाढी कटानको दिगो रूपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अवलम्बन गर्ने (वडा न. १५, रतगौ)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१७१.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागिश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १६, रतगौ)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१७२.	बाढी कटानको दिगो रूपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण सहित हरियो बेल्ट (बायो-डाइक्स) उपायहरु दुवै किनार अवलम्बन गर्ने (वडा न. १६, भिटुरिया)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१७३.	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्रीनिकासी गर्ने (वडा न. १६, उत्तर कुरहरिया)	बाढी सम्बन्धित सूचनाआदानप्रदान गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, जलतथामौषमविभागवन अनुसन्धानशाखा
१७४.	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. १६, मनगरी)	गर्मीमौषमपानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	निबुवा)				
१७५.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागीश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १७, निमुवा)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१७६.	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण गर्न अबलम्बन गर्ने (वडा न. १७, जमेरा)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१७७.	नदीलाई च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्रीनिकासी गर्ने (वडा न. १७, बघौसी)	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१७८.	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. १७,मैरहवा)	गर्मी मौषममापानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१७९.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागीश्रृंखला स्पर्सर डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १८, वनकट्टी)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८०.	बाढी कटानको दिगो रुपमा नियन्त्रण गर्न बाँसको वृक्षारोपण गर्न अबलम्बन गर्ने (वडा न. १८, मैरहवा टोल विकास सुसता)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८१.	नदीलाई	फोहर व्यवस्थापनहुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-	वातावरण

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	च्यानलाइजेशनमार्फत अत्याधिक सामाग्रीनिकासी गर्ने (वडा न. १८, सयानी दमर)			महानगरपालिका	तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१८२.	मनसुनसिजनमा बाढीको अत्यधिकपानी भण्डारण गर्न मौसमी पोखरी निर्माण गर्ने (वडा न. १८, हेमन्तपुर)	गर्मीमौषममापानीको आपूर्ति गर्न सजिलो हुनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा, वन अनुसन्धानशाखा
१८३.	नदीको दुवै किनार दिगो संरक्षणका लागीश्रृंखला स्पर्स र डाइक्स निर्माण गर्ने (वडा न. १९, शिरचौर, डुमरीचौर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८४.	सडकको माथिल्लो सतहमानालीहरू र रिटेनिड पर्खाल मार्फत पानीको व्यवस्थापन गर्ने (वडा न. १९, शिरचौर)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८५.	पर्खालमाweep holesर Surface drain मार्फत सतहकाभूमिगतजलव्यवस्थापन गर्ने (वडा न. १९, भित्रि स्यालापानी)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८६.	वायोइन्जिनियरिड उपायहरू कार्यान्वयन गर्ने (वडा न. १९, भित्रि स्यालापानी)	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा
१८७.	उचितवायोइन्जिनियरिड उपायहरू अवलम्बन गरी	कटान रोकिनेछ	दीर्घकालीन	तुलसीपुर उप-महानगरपालिका	वातावरण तथाभौतिकपूर्वाधार शाखा

क्र.सं.	रणनीतिक क्रियाकलाप	अपेक्षित परिणाम	समयावधि	जिम्मेवार निकाय	सहयोगीनिकाय
	Reforestationगर्ने (बडा न. १९, चिल्लीकोट कालिकामन्दिर)				

अध्यायपाँच

रणनीतिक योजनाकार्यान्वयनको लागिवित्तीयव्यवस्था

यस रणनीतिक कार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनकालागिआवश्यकआर्थिक स्रोतको व्यवस्थानिम्नप्रकारले गरिनेछ :

१ उप महानगरपालिकाको औपचारिक श्रोत बाँडफाँड प्रक्रिया

२.केन्द्र वाप्रदेशवाट प्राप्तहुने आर्थिक सहयोग

३.प्राकृतिक श्रोतसाधनहरू (वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जलउपयोग, गिटी, बालुवा, खानीतथाखनिज, माछा आदि) बाट प्राप्त रोयल्टी

४.विभिन्नविकास साभेदारहरू जस्तै द्विपक्षीय, बहुपक्षीय, संयुक्त राष्ट्रसंघ अन्तर्गतकानिकाय ,मानवीय सहायतामाकाम गर्ने निकाय, रेडक्रस र अन्यदाता बाट प्राप्तहुने रकम र अन्य सहायतालाई यस कार्ययोजनाको कार्यान्वयनकालागि परिचालनगरिनेछ ।

अध्याय छ

रणनीतिक कार्य योजनाको कार्यान्वयन

विपद् जोखिमन्यूनीकरणका लागि स्थानीय सरकार तथा स्थानीय सरकारी एवं गैरसरकारी सरोकारवालाहरू, विकास साभेदारहरू, राजनीतिक दल तथा भातृ संगठनहरू तथानिजी क्षेत्रहरूको साभाप्रयासको आवश्यकता पर्दछ। विपद् जोखिमन्यूनीकरण विकास प्रक्रियाको एक भागभएकोले सरकारका सबै विकाससँग सम्बन्धितनिकायहरूले सहकार्य र समन्वय गरेर काम गर्नु आवश्यक छ। विपद् जोखिमन्यूनीकरणका क्रियाकलापहरू आवधिक योजनातथाकार्यक्रममाएकीकृत गर्न र प्रगतिनियमितअनुगमन गर्न जरूरी छ। विपद् जोखिमन्यूनीकरण रणनीतिक कार्ययोजनाकार्यान्वयनको लागि देहायबमोजिमकाउपायहरू अवलम्बनगरिनेछन्।

- १) यस कार्ययोजनाको योजनाबद्ध कार्यान्वयनकालागि उप-महानगरपालिकाको आवधिकतथावार्षिक योजनातर्जुमा गरी लागु गर्दा यस कार्ययोजनालाई मार्गदर्शनका रूपमालिइनेछ।
- २) विषयगत क्षेत्र तथाशाखाहरूको कार्यक्रमतर्जुमाएवंकार्यान्वयनगर्दा यस कार्ययोजनालाई मार्गदर्शनका रूपमालिइनेछ।
- ३) यस कार्य योजनाको योजनाबद्ध कार्यान्वयनकालागिविपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन २०७४ र विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापननियमावली २०७६ का साथै उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन २०७५ बमोजिमआवश्यक संस्थागत संरचनातयार गरिनेछ।
- ४) यस कार्ययोजनाकार्यान्वयनको लागिउप-महानगरपालिकाले विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापनमापाँचप्रतिशतवजेट व्यवस्था गर्नेछ।
- ५) उप-महानगरपालिकाकोभित्रकार्यक्षेत्र भएका सार्वजनिकनिकायहरू,विकास साभेदार तथानिजी क्षेत्रको कार्यक्रमतर्जुमातथाकार्यान्वयन गर्दा यस कार्ययोजनालाई मार्गदर्शनका रूपमालिइनेछ।

अध्याय सात

अनुगमन, मूल्याङ्कन र पुनरावलोकन

उप-महानगरपालिकाकास्तरमा रणनीतिक कार्ययोजनाकार्यान्वयनको अनुगमन“वार्षिक प्रतिवेदन र अनुगमन प्रणाली”मार्फत गरिनेछ। उप-महानगरपालिकाको विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन ऐन, २०७५ अनुसार गठित विपद् जोखिमन्यूनीकरण तथाव्यवस्थापन समितिले स्थानीय स्तरमा यस रणनीतिक कार्ययोजनाकार्यान्वयनको प्रगतिको अनुगमनतथामूल्याङ्कन गर्नेछ। रणनीतिक कार्य योजनाको आवश्यकताअनुसार पुनरावलोकन गरिनेछ। रणनीतिक कार्य योजनाअद्यावधिक गर्नको लागि सबै सम्बद्ध निकायहरू सहभागीहुनेछन्। रणनीतिक कार्य योजनानिम्नअवस्थामाअद्यावधिकगरिनेछ

- स्थानीय सरकारको कानून र नीति परिवर्तन भएमा
- विश्वव्यापी संरचना र विकासक्रमसँगतालमेल मिलाउनु आवश्यकभएमा
- प्रमुखविपद् घटना पछिको सिकाईलाई समेट्न जरूरी भएमा

सन्दर्भ सामाग्री

नेपालको संविधान २०७२ : नेपाल सरकार

नेपालविपद् प्रतिवेदन २०१५ :नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

नेपालविपद् प्रतिवेदन २०१७ :नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

विपद् जोखिमन्यूनीकरण नीति २०७५: नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

विपद् जोखिमन्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना (२०१८-२०३०) : नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

The Hindukush Himalaya Assessment,Mountains,ClimateChange,Sustainability and People : इसिमोड २०१९

www.drrportal.com : विपद् जोखिमन्यूनीकरण पोर्टल नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय

Nepal Multidimensional Poverty Index Analysis Towards Action: राष्ट्रिय योजनाआयोग २०१८

जिल्लाविपद् पूर्वतयारी तथाप्रतिकार्य योजना २०७७, सातौं संस्करण जिल्लाविपद् ब्यवस्थापन समिति,दाङ

पन्धौं योजनाको आधार पत्र : नेपाल सरकार, राष्ट्रिय योजनाआयोग २०७६

प्रदेश ५ को वस्तुस्थिति विवरण: पृ.१२६ प्रदेश योजनाआयोग बुटवल, नेपाल